

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Fredrik Nordqvist

Ogiltighet i förköpsförbehåll

En avvägning mellan flexibilitet och rättssäkerhet

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Eva Lindell-Frantz

Termin: HT 2024

Innehåll

Summary	5
Sammanfattning	7
Förord.....	9
Förkortningar.....	10
1 Inledning	11
1.1 Bakgrund	11
1.2 Syfte och Problemformulering	12
1.3 Avgränsningar	12
1.4 Metod och material.....	13
1.5 Forskningsläge.....	15
1.6 Disposition.....	16
2 Kan ett i bolagsordningen reglerat förköpsförbehåll åsidosättas genom avtal?	18
2.1 Bakgrund	18
2.2 Förköpsförbehåll.....	19
2.2.1 Inledning	19
2.2.2 Förbehållet som fakultativ bestämmelse.....	20
2.2.3 SAS-principen och samtyckesprincipen	21
2.3 Aktieägaravtal.....	22
2.3.1 Syftet med ett aktieägaravtal.....	22
2.3.2 Betydelsen av avsaknad på bolagsrättslig verkan	23
2.3.3 Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen.....	24
2.4 Innebörden av och möjligheter att undvika ogiltighet.....	27
2.5 Analys.....	29
2.5.1 Bolagsordningens bindande natur och förköpsförbehållets syfte	29
2.5.2 SAS-principens effekt på förköpsförbehåll.....	31
2.5.3 Aktieägaravtalet som ett verktyg för flexibilitet	32
2.5.4 Ogiltighetens betydelse och möjliga undantag	34
2.5.5 Några reflektioner	35
3 Konsekvenser av överlåtelser i flera led i strid med förköpsförbehåll.....	37
3.1 Introduktion	37
3.2 Hur aktier överlåts	37
3.2.1 Godtrosförvärv av aktier	38
3.2.2 Aktiebrevets legitimationsverkan och aktiebokens roll ..	38
3.3 Aktiebokens status.....	38

3.3.1	Bevarande och arkivering av aktieboken	40
3.3.2	Förändringar och kontroll av aktieboken	40
3.3.3	Ansvar för aktieboken	41
3.3.4	Offentlighet och insyn.....	42
3.4	Analys.....	42
3.4.1	Aktiebokens centrala roll i aktiebolagsrätten	42
3.4.2	Konsekvenser av att undergräva aktiebokens integritet..	42
3.4.3	Styrelsens roll och ansvar.....	43
3.4.4	Behovet av tydligare reglering	43
4	Status quo eller behov av reform, praktikers perspektiv	45
4.1	Introduktion	45
4.2	Förköpsförbehåll i praktiken	45
4.3	Ogiltighet och dess konsekvenser	46
4.3.1	Överlåtelse i flera led.....	46
4.3.2	Styrelsens ansvar och tredjemansskydd	47
4.3.3	Riskhantering och garantier	47
4.3.4	Praktiska exempel på ogiltighetens effekter	47
4.4	Behov av tydligare lagreglering	47
4.4.1	Otillräcklig lagstiftning	47
4.4.2	Aktiebokens roll och rättsverkan	48
4.4.3	Läkningsmekanismer för brister i förköpsförbehåll.....	48
4.4.4	Harmonisering med avtalsrätten	48
4.4.5	En praktiskt orienterad lagstiftning.....	49
4.4.6	Offentliga aktieregister som en långsiktig lösning.....	49
4.5	Analys.....	49
4.5.1	Förköp i praktiken	49
4.5.2	Behov av reform.....	50
4.5.3	Realistiska lösningar	50
5	Avslutande reflektioner	52
5.1	Introduktion	52
5.2	Kan ett i bolagsordningen reglerat förköpsförbehåll åsidosättas på avtalsrättslig grund?.....	52
5.3	Vid en överlåtelse av aktier i strid med ett förköpsförbehåll, kan rätten till aktierna överföras/efterges avtalsrättslig med bindande aktiebolagsrättslig verkan?	53
5.4	Vilka blir konsekvenserna när aktier i strid med ett överlåtelseförbehåll överläts i flera led och finns det i dessa fall en möjlighet att undvika ogiltighet, eller ska samtliga överlåtelser ogiltigförklaras?	55

5.5	Finns det ett behov av att i lag reglera rättsverkningarna av att aktier i flera led överlåts i strid med ett förköpsförbehåll?.....	55
5.6	Finns det ett behov av att reglera förhållandet mellan aktiebolagsrätten och avtalsrätten vad gäller förbehållen i bolagsordningen enligt ABL?.....	56
5.7	Slutsats.....	56
Källförteckning		57

Summary

In this thesis the legal effects of pre-emption clauses under the Swedish Companies Act are examined, focusing on the practical and legal implications of breaches of such clauses. It explores whether pre-emption clauses can be disregarded, particularly through contractual mechanisms, and evaluates whether current law allows contractual solutions to have binding corporate law effects. The thesis also investigates the consequences of invalidation in cases where multiple transactions violate pre-emption clauses and assesses the need for legislative reform to clarify the legal framework.

The thesis begins by analyzing the nature of pre-emption clauses as facultative rules of an opt-in character, meaning that shareholders must actively choose to include them in the articles of association. This unique characteristic distinguishes pre-emption clauses from "ordinary" facultative rules, which can be set aside without additional requirements. It is unclear, however, whether this unique status precludes the SAS principle's application to pre-emption clauses. The SAS principle, which allows shareholders to unanimously deviate from dispositive rules or provisions in the articles of association, remains unregulated in Swedish law. The lack of clarity regarding its scope generates significant uncertainty in both doctrine and practice.

A central question addressed is whether shareholders can contractually waive pre-emption clauses to avoid invalidation. It is argued in the thesis that allowing such solutions would be reasonable, particularly when all affected shareholders consent. This would provide greater flexibility and reduce tensions between contract law and the mandatory nature of the articles of association. However, the current legal framework is too rigid to accommodate such practical solutions. From a legal policy perspective, the thesis advocates for codifying the SAS principle and clarifying its scope.

The thesis also examines the consequences of invalidation in cases of multiple transactions breaching pre-emption clauses. Invalidation can result in significant issues, such as situations where the "wrong" owner has been listed in the share register for several years. This undermines the share register's role as a reliable proof of ownership and creates uncertainty for third parties who may face economic consequences. It is recommended in the thesis that the legislator introduce a statute of limitations or similar mechanism to restrict claims of invalidation for older transactions. Such reform would enhance legal certainty and protect the integrity of the share register.

Interviews with corporate law practitioners reveal that uncertainty surrounding pre-emption clauses often forces parties to devise ad hoc solutions, further highlighting the need for clearer legislative guidance. Practitioners emphasize that the current framework fails to provide sufficient guidance, necessitating reforms to ensure a more predictable legal order.

In conclusion, a clear need for reform is advocated for in the thesis to address the challenges posed by pre-emption clauses. The legislator should clarify the legal effects of pre-emption clauses, define the application of the SAS principle, and enable contractual solutions to enhance both legal certainty and practical utility within corporate law.

Sammanfattning

I detta examensarbete undersöks rättsverkningarna av förköpsförbehåll enligt aktiebolagslagen, med fokus på de praktiska och juridiska konsekvenserna av att sådana förbehåll överträds. Arbetet behandlar om och hur förköpsförbehåll kan åsidosättas, särskilt genom avtalsrättsliga mekanismer, och analyserar huruvida gällande rätt möjliggör avtalsrättsliga lösningar med aktiebolagsrättslig verkan. Vidare utreds konsekvenserna av ogiltighet vid flera led av överlåtelser i strid med förköpsförbehåll och behovet av att reformera lagstiftningen för att tydliggöra rättsläget.

Arbetet inleds med att förklara förköpsförbehållets karaktär som en fakultativ bestämmelse av opt in-typ, vilket innebär att aktieägarna själva kan välja att införa det i bolagsordningen. Denna särställning skiljer förköpsförbehåll från "vanliga" fakultativa regler, som kan avtalas bort utan ytterligare förutsättningar. Det är dock oklart om denna särställning innebär att förköpsförbehåll kan åsidosättas genom SAS-principen, vilken i svensk rätt möjliggör att aktieägare enhälligt beslutar att avvika från dispositiva regler eller bolagsordningsföreskrifter. I arbetet argumenteras att det inte finns någon tydlig vägledning i lagtext eller förarbeten om huruvida SAS-principen är tillämplig på förköpsförbehåll, särskilt eftersom principens omfattning inte är kodifierad. Detta skapar en betydande osäkerhet som framkommer både i doktrinen och i praxis.

En central fråga som analyseras är huruvida aktieägare kan avtala bort förköpsförbehåll och därigenom undvika ogiltighet. I arbetet konstateras att det vore rimligt att möjliggöra sådana lösningar, särskilt om samtliga berörda aktieägare samtycker. Detta skulle skapa större flexibilitet och minska spänningarna mellan avtalsrätt och bolagsordningens tvingande karaktär. Samtidigt påpekas att gällande rätt är för rigid, vilket förhindrar en praktiskt fungerande lösning på problemet. Från ett rättspolitiskt perspektiv argumenterar arbetet för att lagstiftaren bör kodifiera SAS-principen och tydliggöra dess tillämpningsområde.

Vidare analyseras konsekvenserna av ogiltighet när flera transaktioner skett i strid med förköpsförbehåll. Ogiltighetssanktionen kan leda till betydande problem, som att "fel" ägare varit inskriven i aktieboken under flera års tid. Detta underminerar aktiebokens funktion som rättssäkert bevis på äganderätt och skapar en situation där tredje man riskerar att drabbas av osäkerhet och ekonomiska konsekvenser. I arbetet föreslås att lagstiftaren inför en preskriptionstid eller annan mekanism för att begränsa möjligheterna att göra anspråk på ogiltighet vid äldre transaktioner. En sådan reform skulle stärka rättssäkerheten och skydda aktiebokens integritet.

Intervjuer med praktiker inom bolagsrätten visar att osäkerheten kring förköpsförbehåll ofta tvingar aktörer att skapa egna lösningar, vilket ytterligare

pekar på behovet av tydligare lagstiftning. Praktikerna betonar att det nuvarande regelverket inte erbjuder tillräcklig vägledning och att reformer behövs för att säkerställa en mer förutsägbar rättsordning.

Sammanfattningsvis konstateras det i arbetet att det finns ett tydligt reformbehov för att hantera de utmaningar som förköpsförbehåll skapar. Lagstiftaren bör tydliggöra förköpsförbehålets rättsverkningar, klargöra SAS-principens tillämpning och skapa utrymme för avtalsrättsliga lösningar som stärker både rättssäkerheten och den praktiska användbarheten inom aktiebolagsrätten.

Förord

Arbetet med denna uppsats har varit en lärorik och utmanande resa, och jag är djupt tacksam för all den hjälp och det stöd jag har fått under processen. Först och främst vill jag rikta ett stort tack till Gustaf Cardelius och Daniel Thiel för att ni gav mig idén till att utforska ogiltighetssanktionen i förköpsförbehåll och dess praktiska implikationer.

Jag vill också rikta min tacksamhet till Eva Lindell-Frantz, som har varit en närvarande och engagerad handledare. Dina insiktsfulla kommentarer, ditt stöd och ditt engagemang har verkligen hjälpt mig att fördjupa och utveckla detta arbete.

Slutligen vill jag tacka alla som har deltagit i intervjudelen av arbetet och delat med sig av sina erfarenheter och insikter. Ett särskilt varmt tack riktas till Gustaf Cardelius, Daniel Thiel, Anders Moberg och Jan Byström, vars generositet och öppenhet har berikat uppsatsen och gett den en stark praktisk förankring.

Jag hoppas att denna uppsats kan bidra till den fortsatta diskussionen om förköpsförbehålls rättsliga gränser och betydelse för aktiebolagsrätten.

Ekeby Skarphagen, Gamleby i januari 2025

Fredrik Nordqvist

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
SAS	Samtliga aktieägares samtycke
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I bolagsordningen finns det en möjlighet för aktieägarna att bestämma mellan ett antal förbehåll för hur aktierna får säljas. Grundtanken bakom aktiebolagslagen (2005:551) (ABL) och aktiemarknaden i stort är att det ska råda fri rörelse för aktietransaktioner. Enligt ABL kan dock rätten att överlåta aktier begränsas genom tre former av förbehåll, närmare bestämt genom hembud, förköp och samtycke. Hembudsförbehåll har funnits länge, men förköps- och samtyckesförbehåll infördes först år 2005 för att göra det möjligt exempelvis för ägare av kupongbolag där det bland annat kan vara en familj som driver bolaget att ha ett inflytande över vem som äger aktierna.

I Sverige finns det drygt 750 000 aktiebolag, varav 97 % är småföretag med färre än 10 anställda. Drygt 140 000 aktiebolag har ett förköpsförbehåll i bolagsordningen och drygt 420 000 aktiebolag har något av de tre förbehållsformerna införda i bolagsordningen.¹ Med ett förköpsförbehåll aktualisera tydliga regler i ABL för hur aktierna först ska bjudas ut till övriga ägare för att sedan potentiellt kunna säljas till någon utomstående. Utöver regler för hur aktierna först ska bjudas ut till övriga ägare finns det även formaliaregler för hur processen ska gå till. Överlåtelsen måste först anmälas till styrelsen och genast antecknas i aktieboken, varefter styrelsen ska underrätta de förköpsberättigade enligt 4 kap. 20 och 21 §§ ABL. De som vill utöva sin rätt måste anmäla detta skriftligt och få det registrerat i aktieboken. Slutligen ska förköpsvillkor fastställas och aktierna betalas inom en stram tidsram enligt 4 kap. 19 § 7 punkten, vilket kräver noggrann hantering för att allt ska ske korrekt. En överlåtelse i strid med något av de formella kraven är ogiltig enligt 4 kap. 26 §. Det finns ingen tidsram som anger när ogiltighet ska åberopas för att kunna göras gällande eller någon ledning överhuvudtaget för hur detta ska gå till, varken i lagtext eller förarbete. Frågan är hur långtgående upprätthållandet av formaliareglerna för förköp enligt ABL egentligen är. Bolagsordningens förköpsförbehåll kan i praktiken orsaka en hel del problem om lagtexten ska tolkas bokstavstroget. Som exempel kan nämnas den situation där aktier har sålts i flera led från den ursprungliga överlåtelsen i strid med ett förköpsförbehåll, ska då den ursprungliga ägaren fortfarande anses vara ägaren av aktierna? Som ytterligare ett exempel kan nämnas den situation där aktieägare tillsammans kommit fram till en överenskommelse som bortser från förköpsklausulen genom ett aktieägaravtal, ska en överlåtelse ändå anses vara ogiltig?

På grund av ogiltighetregleringens simpla utformning är rättsläget ifråga om vad som gäller vid överlåtelser av aktier i strid mot ett förköpsförbehåll oklart.

¹ Uppgifter hämtade den 23 oktober 2024 från Bolagsverket

Detta kan orsaka problem direkt vid en överlåtelse, eller ännu värre flera år senare när felet först då uppdagas.

1.2 Syfte och Problemformulering

Jag har som syfte med uppsatsen att utreda om det går att undvika ogiltighet när en överlåtelse av aktier genomförs i strid med de i ABL uppställda formaliareglerna för utförandet av ett förköp enligt ett i bolagsordningen infört förköpsförbehåll. Jag har även för avsikt att undersöka vilka praktiska problem regleringen i ABL orsakar samt om och i så fall hur regleringen kan förbättras.

Det centrala problemet som behandlas i uppsatsen bottnar i den osäkerhet som råder avseende hur ogiltighetsregeln i 4 kap. 26 § ABL ska tolkas. Denna osäkerhet kan bland annat föras tillbaka på att det saknas prejudicerande ledning från Högsta domstolen och att man dessutom inom doktrinen inte är enig om hur det aktuella lagrummet ska tillämpas.

För att uppnå uppsatsens syfte ska fem frågor tas upp till behandling:

Kan ett i bolagsordningen reglerat förköpsförbehåll åsidosättas på avtalsrättslig grund?

Vid en överlåtelse av aktier i strid med ett förköpsförbehåll, kan rätten till aktierna överföras/efterges avtalsrättsligt med bindande aktiebolagsrättslig verkan?

Vilka blir konsekvenserna när aktier i strid med ett överlåtelseförbehåll överlåts i flera led och finns det i dessa fall en möjlighet att undvika ogiltighet, eller ska samtliga överlåtelser ogiltigförklaras?

Finns det ett behov av att i lag reglera rättsverkningarna av att aktier i flera led överlåts i strid med ett förköpsförbehåll?

Finns det ett behov av att reglera förhållandet mellan aktiebolagsrätten och avtalsrätten vad gäller förbehållen i bolagsordningen enligt ABL?

1.3 Avgränsningar

För att uppsatsen inte ska bli allt för omfattande och därtill fokuserad på de definierade frågorna har ett antal avgränsningar gjorts. Uppsatsen begränsas till att enbart omfatta svensk rätt.

I arbetet avgränsar jag mig till att behandla förköpsförbehåll och inte hembud- eller samtyckesförbehåll, då ogiltighetssanktionen kopplad till förköpsförbehåll är den mest extrema och samtidigt den som omgärdas av störst osäkerhet. Medan samtyckes- och hembudsförbehåll också reglerar undantag från aktiernas fria överlåtbarhet, är rättsverkningarna vid överträdelser av dessa förbehåll tydligare definierade. Förköpsförbehållet utmärker sig genom sin absoluta ogiltighetssanktion, vilket gör det särskilt relevant att undersöka dess rättsverkningar och praktiska konsekvenser. Jag jämför dock vid flera tillfällen med hembud- och samtyckesförbehållen, vars regelverk på vissa punkter är mer flexibla, för att på så sätt belysa de osäkerheter som är unika för förköpsförbehållet.

Även om vissa sakrättsliga aspekter berörs, är det främst aktiebolags- och avtalsrättsliga frågor som står i fokus för denna uppsats. Sakrättsliga överväganden behandlas endast i den utsträckning detta är nödvändigt för att belysa problematiken kring förköpsförbehåll i aktiebolag.

Frågor som rör avtalstolkning, bevisfrågor och skadestånd kommer inte att behandlas. Dessa rättsområden faller utanför uppsatsens huvudsakliga syfte och ligger inte inom ramen för den analys som genomförs.

Att undvika ogiltighet genom att ta bort förköpsförbehållet från bolagsordningen kommer inte att behandlas eftersom de situationer som belyses i arbetet främst rör när aktieägarna fortfarande vill behålla ett förköpsförbehåll eller redan har brutit mot ett.

Med hänsyn till arbetets begränsade omfattning kommer inte effekterna av ogiltighet analyseras på något djupare plan, det hade kunnat vara ett helt eget arbete. Istället behandlas effekterna övergripande för att poängtera de allvarliga konsekvenser som felaktiga förfaranden med förköpsförbehåll kan få.

1.4 Metod och material

Jag har i uppsatsarbetet använt mig av en rättsdogmatisk/rättsanalytisk metod, vilket innebär att jag tillämpat rättskälleläran. För att förstå lagen har jag sökt kompletterande kunskaper i förarbeten, prejudikat och doktrin.²

Eftersom rättsläget i många avseenden är oklart använder jag mig i min analys av vad som utgör gällande rätt även av doktrin. Den juridiska litteraturen anses i regel endast ha trovärdighet genom sin inre tyngd, men uttalanden av vissa auktoriteter inom den juridiska litteraturen kan ha betydelse redan av den anledning att de kommer från en särskilt framstående auktoritet på området. Vissa rättsvetare är även av den uppfattning att juridisk litteratur kan ha

² Kulin-Olsson, *Juridikens fundament med grundläggande juridisk metodlära* (2011), s. 54.

betydelse på grund av att uttalandet bär på en så stark logisk struktur att den får viss självständigt bärande betydelse.³

Frågan om doktrins betydelse som rättskälla är omstridd. Kleineman menar att det är analysens inre logik och doktrins rättsskapande aktivitet som är det centrala.⁴ Även om doktrinen inte kan anses bindande för domstolen är den frekvent använd av både praktiker och domstolar. Doktrinen kan ha en värdefull roll inom både rättsutvecklingen och rättstillämpningen. Den kompletterar de övriga rättskällorna och kan utfylla oklara rättsfrågor.⁵ Jag använder mig av doktrin främst för att presentera olika tolkningar av de rättsregler som jag behandlar och för att visa på bristen på konsensus.

En aspekt av rättsdogmatiken är tolkning av vad som utgör gällande rätt, vilket innebär att själva rekonstruktionsförfarandet har en central roll inom rättsvetenskapen. Det är delvis en fråga om att först fastställa den generella regeln som är tillämplig i den specifika rättstvisten, delvis att förklara rättsregeln och varför den är relevant i sammanhanget och samtidigt förklara på vilket sätt regeln ska appliceras på den aktuella tvistesituationen.⁶

Rättsdogmatiken kan även användas för att kritisera rättsläget och föreslå en förändring.⁷ Efter kartläggning eller rekonstruktionen av gällande rätt, kan rättsdogmatiken användas för att granska hur väl anpassad den studerade lösningen är för det problem den ämnar att lösa, samt konsekvenser lagstiftaren inte förutsett.⁸ Ett exempel på när den juridiska litteraturens kritik av gällande rätt fått faktiska konsekvenser är avgörandet i NJA 1951 s. 1 där en person ansågs ha bevisbördan för sitt påstående att ett bestämt pris inte avtalats, något som Högsta domstolen senare i samma fråga i NJA 2001 s. 177 omvärderade och kom fram till den motsatta slutsatsen och konstaterade att den tidigare slutsatsen långt innan utsatts för kritik i den juridiska litteraturen.

Även om rättsdogmatiken kan inbegripa argument de lege ferenda rör metoden sig huvudsakligen om de lege lata argumentation.⁹ För att uppnå syftet och besvara denna uppsats frågeställningar krävs det även ett rättspolitiskt element. Rättspolitisk argumentation har till syfte att analysera om rätten ska ändras. Det är önskvärt att rättspolitiska argument bygger på så objektiva grunder som möjligt och baseras på ett brett och mångsidigt underlag. Exempel på sådant underlag kan vara empiriskt material som samlats in med hjälp av en empirisk metod. Även en begränsad mängd empiriskt material kan ha

³ Kulin-Olsson, *Juridikens fundament med grundläggande juridisk metodlära* (2011), s. 66.

⁴ Kleineman, *Juridisk metodlära* (2018), s. 33–34.

⁵ Kulin-Olsson, *Juridikens fundament med grundläggande juridisk metodlära* (2011), s. 66.

⁶ Kleineman, *Juridisk metodlära* (2018), s. 29–30.

⁷ Kleineman, *Juridisk metodlära* (2018), s. 24.

⁸ Kleineman, *Juridisk metodlära* (2018), s. 35.

⁹ Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare* (2021), s. 52.

en positiv påverkan på samhällsrelevansen av ett rättsvetenskapligt arbete. Ett exempel på sådant material är intervjuer.¹⁰

För att stärka den rättspolitiska delen av uppsatsen och ge ett praktiskt perspektiv på de juridiska frågor som behandlas, har jag valt att intervjua praktiker inom bolagsrätten. De intervjuade är erfarna advokater verksamma vid mindre och medelstora advokatbyråer. Denna variation i byråstorlek och klientkrets har valts med ambitionen att undersöka om förköpsförbehålls relevans, tillämpning och de juridiska utmaningar som uppstår skiljer sig åt beroende på vilken typ av klienter byråerna representerar. Valet av respondenter syftar således till att belysa olika perspektiv och erfarenheter av förköpsförbehåll, från mindre entreprenörsledda bolag till större bolag med komplexare ägarstrukturer.

Intervjufrågorna har utformats för att vara neutrala och fokusera på att kartlägga om de juridiska osäkerheterna som är kopplade till förköpsförbehåll skapar problem i praktiken, samt hur dessa problem hanteras av advokaterna och deras klienter. Frågorna har också berört hur regleringen av förköpsförbehåll kan upplevas som problematisk och om det finns behov av reformer för att minska den osäkerhet som idag råder på området.

För att säkerställa att respondenterna haft möjlighet att ge genomarbetade och reflekterade svar, har intervjufrågorna skickats ut i förväg. Samtliga intervjuer har därefter genomförts personligen, vilket möjliggjort fördjupade diskussioner och tillfälle att ställa följdfrågor där resonemangen behövde utvecklas. Denna metod har också bidragit till att skapa en mer nyanserad och detaljerad förståelse av hur förköpsförbehåll hanteras i praktiken och vilka reformer som skulle kunna vara önskvärda för att lösa de problem som identifierats.

1.5 Forskningsläge

Frågeställningar kring överlåtelsebegränsningar i bolagsordningar och särskilt förköpsförbehåll har berörts inom doktrinen, men oftast översiktligt och utan att ge en heltäckande analys av de möjligheter som finns att undvika ogiltighet eller de rättsliga konsekvenserna av en strikt tillämpning. Denna problematik har därmed förblivit underutforskad och präglas av en osäkerhet som även återspeglas i praktiken, vilket intervjuer med praktiker i denna studie har belyst.

Det finns två tidigare examensarbeten som närmar sig mitt ämne men från olika perspektiv. Hedvig Helmersons arbete *Avtalsregleringar på ABL:s område – särskilt om avståenden från rättigheter enligt överlåtelsebegränsningar i bolagsordningen* behandlar avtalsregleringar på aktiebolagsrättens område, med särskilt fokus på möjligheten att avstå från rättigheter enligt

¹⁰ Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare* (2021), s. 55–57.

bolagsordningsstadgade överlåtelsebegränsningar. Helmersons analys rör framför allt förhållandet mellan bolagsordningens tvingande regler och aktieägaravtal, samt hur obligationsrättsliga avståenden kan påverka aktiebolagsrättsliga förhållanden. Helmersons arbete ligger nära gränslandet mellan avtalsrätt och aktiebolagsrätt, men fokuserar huvudsakligen på aktieägaravtalens rättsliga verkan.

Det andra examensarbetet *Samtyckes- och förköpsförbehåll – om möjligheter att frångå dessa vid en överlåtelse samt dess ändamålsenlighet*, författat av Mirella Rapp, tar en något annan utgångspunkt. Rapp belyser problematiken kring den formalia som omger förbehållen och gör en jämförande studie med tysk rätt, där de tyska reglerna om överlåtelsebegränsningar upplevs som mer flexibla men mindre rättssäkra. En viktig slutsats i Rapps arbete är att det skulle vara mer ändamålsenligt att tillåta avvikelser från överlåtelseförbehåll när samtliga aktieägare är överens. Fokus ligger således delvis på ett reformbehov men med en tydligare komparativ dimension och en övergripande utvärdering av förbehållens ändamålsenlighet.

Mitt arbete skiljer sig från dessa tidigare studier genom att det explicit fokuserar på vilka möjligheter som finns att undvika ogiltighet vid överträdelser av förköpsförbehåll, samt de konsekvenser som följer när aktier överlåts i flera led i strid med förbehållet. I motsats till Helmersson och Rapp är min avsikt att djupare analysera förköpsförbehållets specifika problematik. Vidare lyfter jag fram ett reformbehov, baserat på den osäkerhet som råder både inom doktrinen och i praktiken, något som har bekräftats genom intervjuer med praktiker.

1.6 Disposition

Uppsatsen är disponerad kring de fem huvudsakliga frågeställningar som formulerats, där varje fråga behandlas i ett eget kapitel. Syftet med denna struktur är att ge en tydlig och logisk genomgång av såväl gällande rätt som de problem och utmaningar som regleringen av förköpsförbehåll enligt ABL innebär, samtidigt som möjliga förbättringar behandlas i ett separat avsnitt.

Efter detta inledande kapitel där uppsatsens problemformulering presenterats behandlas i det andra kapitlet frågan om huruvida ett i bolagsordningen reglerat förköpsförbehåll kan åsidosättas på avtalsrättslig grund. Här kartläggs och analyseras rättsläget genom att granska relevant praxis, doktrin och lagstiftning, med särskilt fokus på gränsdragningen mellan avtalsrätten och aktiebolagsrätten. Kapitlet ägnas även åt att undersöka om en rätt till aktier som överlåtit i strid med ett förköpsförbehåll kan överföras eller efterges på avtalsrättslig väg, och om en sådan överenskommelse har bindande aktiebolagsrättslig verkan. Analysen fokuserar på det komplexa samspelet mellan principer, avtalsrättsliga regler och bolagsrättsliga regler.

I det tredje kapitlet analyseras situationer där aktier, i strid med ett förköpsförbehåll, överlåts i flera led. Här utreds vilken rättslig konsekvens detta får, samt om det är möjligt att hävda bättre rätt i en senare överlåtelse. Vidare diskuteras om de senare förvärven kan göras gällande mot bolaget, med hänvisning till doktrin och rättsfall.

Det fjärde kapitlet är gemensamt för de två sista frågeställningarna, som båda har en de lege ferenda-karaktär. Här undersöks, baserat på intervju-material, dels behovet av lagreglering av konsekvenserna vid överlåtelser i flera led som strider mot ett förköpsförbehåll, dels förhållandet mellan aktiebolagsrätten och avtalsrätten när det gäller förbehållen i bolagsordningen. Detta kapitel diskuterar möjliga lagförändringar och praktiska förbättringar som kan bidra till att minska osäkerheten kring dessa frågor.

Varje kapitel avslutas med en analys och reflektion av de presenterade resonemangen och slutsatserna. I det avslutande femte kapitlet sammanfattas uppsatsens huvudsakliga insikter och slutsatser, med fokus på att besvara frågeställningarna utifrån både gällande rätt och föreslagna förbättringar. Här knyts alla trådar ihop för att ge en tydlig helhetsbild av identifierade problem och möjliga lösningar.

2 Kan ett i bolagsordningen reglerat förköpsförbehåll åsidosättas genom avtal?

2.1 Bakgrund

En grundläggande princip inom svensk aktiebolagsrätt är att aktier ska vara fritt överlåtbara. Detta fastställs i 4 kap. 7 § ABL, där det framgår att dispositionsrätten är knuten till aktien och inte till dess ägare. Aktiernas fria överlåtbarhet fyller flera funktioner, bland annat att ägarkretsen i bolaget kan förändras utan att bolagets verksamhet eller kapital påverkas. När en aktieägare lämnar bolaget ersätts denne av en ny ägare, och det kapital som investerats i bolaget genom aktierna förblir bundet. Kapitalets bundenhet är en viktig förutsättning för bolagets kontinuitet.¹¹ I mindre bolag utgör dock den fria överlåtbarheten ofta ett undantag, detta eftersom dessa bolag vanligtvis har förryttringsbegränsningar inskrivna i bolagsordningen. Eftersom dessa begränsningar innebär ett undantag från principen om fri överlåtbarhet, finns det strikta regler för hur en överlåtelse ska gå till i dess fall. Förryttringsbestämmelserna i bolagsordningen måste vara tydligt formulerade och överensstämma med de undantag från principen om fri överlåtbarhet som är lagreglerade. Kraven på utformningen är höga för att bestämmelserna ska kunna registreras.¹²

Som nämnts inledningsvis är undantagen till den fria överlåtbarhetens princip motiverat av att skydda ägarkretsen, särskilt i små och medelstora bolag. I sådana bolag kan den fria överlåtbarheten leda till oönskade konsekvenser. Eftersom många svenska aktiebolag är en- eller fåmansbolag, där ägarna ofta har familjeband eller andra personliga kopplingar, anses det önskvärt att bolagsordningen kan innehålla undantag från den fria överlåtbarheten. Ägarens engagemang i bolaget kan i dessa fall vara beroende av att ägarkretsen inte förändras eller att förändringar av denna sker under kontrollerade former.¹³

Regler om vilka undantag som kan göras från den fria överlåtbarhetens princip och dessa undantags rättsverkningar finns i 4 kap. ABL. Endast tre typer av förbehåll är tillåtna: samtyckesförbehåll enligt 8 §, förköpsförbehåll enligt 18 § och hembudsförbehåll enligt 27 §. Inga andra undantag från aktiernas fria överlåtbarhet kan skapas genom bolagsordningen.¹⁴

Lagmotiven betonar vikten av att begränsningsförbehåll är noggrant utformade.¹⁵ Aktiebolagslagen tillåter vidare inte att olika förbehåll kombineras i

¹¹ Bergström & Samuelsson, *Aktiebolagets grundproblem* (2012), s. 66.

¹² Dotevall, *Aktiebolagsrätt – fördjupning och komparativ belysning* (2015), s. 176.

¹³ Bergström & Samuelsson, *Aktiebolagets grundproblem* (2012), s. 67.

¹⁴ Bergström & Samuelsson, *Aktiebolagets grundproblem* (2012), s. 67.

¹⁵ Prop. 2004/05:85 s. 269–270.

en och samma klausul. Även om lagen endast tillåter tre typer av förbehåll i bolagsordningen, hindrar den inte att aktieägarna ingår avtal sinsemellan som begränsar överlåtbarheten på andra sätt. Sådana avtal kan innehålla andra eller mer långtgående begränsningar än vad som kan föreskrivas i bolagsordningen. Dessa avtal gäller dock bara mellan avtalsparterna och kan inte göras gällande gentemot bolaget. Om en aktie överläts i strid med ett sådant avtal kan förvärvaren ändå betraktas som aktieägare i förhållande till bolaget, förutsatt att lagens och bolagsordningens regler har följts.¹⁶

2.2 Förköpsförbehåll

2.2.1 Inledning

Enligt 4 kap. 18 § ABL kan bolagsordningen innehålla en förköpsklausul som ger en lösningsberättigad, exempelvis en aktieägare eller någon annan, rätt att köpa aktier innan de överläts till en ny ägare. En sådan klausul är dock inte tillåten i avstämningsbolag, eftersom reglerna för värdepappershandel hindrar dessa bolag från att införa förköpsklausuler.¹⁷ Förköpsrätten träder in innan överlåtelsen sker, vilket gör förköpsklausulen till ett större ingrepp i den fria överlåtbarheten än hembud, där rätten att lösa aktien inträder först efter det att aktien har överlåtits.¹⁸

Även om bolagsordningen i sin grund är avtalsrättslig eller ”rättshandlingsrättslig” har den genom ABL tillagts längre gående verkningar än ett vanligt avtal eller en annan rättshandling. Bolagsordningen blir bindande inte bara för de parter som ingått ”avtalet”, utan även för tredjeman.¹⁹ Bolagsordningen är bindande för aktiebolagets organ och andra befattningshavare och ska efterföljas. Det råder ett verkställighetsförbud för instruktioner som strider mot bolagsordningen enligt 8:41 andra stycket ABL. En överträdelse av bolagsordningen kan resultera i skadestånd för bolagets befattningshavare eller aktieägare enligt 29 kap. 1–3 §§ ABL.²⁰

Vid förköp måste enligt 4 kap. 20 § ABL den som avser att sälja sin aktie meddela detta till bolagets styrelse, som i sin tur genast ska underrätta de förköpsberättigade om den planerade överlåtelsen. De förköpsberättigade har sedan en viss tid på sig, som anges i bolagsordningen, att anmäla sitt intresse av att köpa aktien, eller aktierna. När denna tid har löpt ut ska köpesumman fastställas och aktien betalas.

¹⁶ Bergström & Samuelsson, *Aktiebolagets grundproblem* (2012), s. 68.

¹⁷ Se 6 kap. 1–2 §§ lagen (1998:1479) om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument.

¹⁸ Dotevall, *Aktiebolagsrätt – fördjupning och komparativ belysning* (2015), s. 180–181.

¹⁹ Lehrberg, *Aktiebolagsrätt* (2016), s. 102–103.

²⁰ Lehrberg, *Aktiebolagsrätt* (2016), s. 100.

Enligt 4 kap. 19 § eller 22 § kan aktieägaren fullfölja försäljningen om förköpsrätten inte utnyttjas inom sex månader efter den tid som anges för anmälan, betalning eller väckande av talan.

Om någon vill väcka talan om rätten till förköp eller om andra villkor för köpet, måste detta ske inom den tidsfrist som anges i förköpsförbehållet, vilken enligt 4 kap. 19 § första stycket punkt 6 ABL är minst en och högst två månader.²¹

2.2.2 Förbehållet som fakultativ bestämmelse

Nerep förklarar att ABL:s bestämmelser kan delas in i tre kategorier: fakultativa, obligatoriska och absolut obligatoriska. De fakultativa bestämmelserna är en betydande del av ABL och innefattar exempelvis reglerna i 4 kap. om samtycke, förköp och hembud. Enligt Nerep kan avvikelser från fakultativa bestämmelser göras under två förutsättningar: antingen genom att samtliga aktieägare i bolaget samtycker till avvikelsen, vilket innebär att samtyckesbehörighet föreligger, eller genom att avvikelsen regleras i bolagsordningen.²²

Nerep beskriver fakultativa bestämmelser som sådana där lagen uttryckligen tillåter avvikelse, antingen vid ett enskilt tillfälle genom aktieägarnas enhälliga samtycke eller genom en särskild föreskrift i bolagsordningen. Om samtliga aktieägare är närvarande vid en bolagsstämma och enhälligt beslutar om att avvika från en fakultativ bestämmelse, eller om en sådan avvikelse föreskrivs i bolagsordningen, finns det enligt Nerep inga aktiebolagsrättsliga hinder för att genomföra avvikelsen.²³

Nerep påpekar vidare att fakultativa bestämmelser oftast tydligt framgår av lagtexten, där det anges att en avvikelse är tillåten under förutsättning att detta regleras i bolagsordningen.²⁴

Almlöf lyfter fram att i förarbetena till den nuvarande aktiebolagslagen har lagstiftaren bedömt att lagen är ändamålsenlig och tillräcklig för att möta småföretagens behov, delvis eftersom den erbjuder ökad flexibilitet för aktieägarna. Likt Nerep framhåller Almlöf att denna flexibilitet tar sig uttryck på två sätt. För det första kan aktieägarna, där lagen så tillåter, avvika från dispositiva regler genom att införa särskilda bestämmelser i bolagsordningen. För det andra kan regler som syftar till att skydda aktieägarna åsidosättas genom en enhällig överenskommelse mellan samtliga aktieägare, den så kallade SAS-principen. Almlöf kritiserar dock lagstiftarens förlitan på denna princip, eftersom dess tillämpningsområde är otydligt och ofta dolt i lagtexten. Hon menar att detta skapar svårigheter även för experter att använda principen och

²¹ Dotevall, *Aktiebolagsrätt – fördjupning och komparativ belysning* (2015), s. 181.

²² Nerep, *Vänbok till Anders Lagerstedt* (2020), s. 102.

²³ Nerep, *Vänbok till Anders Lagerstedt* (2020), s. 102–103.

²⁴ Nerep, *Vänbok till Anders Lagerstedt* (2020), s. 103.

gör den i praktiken otillgänglig för de företagare som skulle kunna dra nytta av den.²⁵

Almlöf beskriver två huvudsakliga sätt på vilka aktiebolagsrättens dispositiva karaktär kommer till uttryck. Det första sättet är genom opt out-lösningar, där aktieägarna kan frånga lagens regler genom att införa egna bestämmelser i bolagsordningen. Lagtexten anger tydligt vid vilka tillfällen detta är möjligt, exempelvis genom formuleringen "om inte annat föreskrivs i bolagsordningen". Som kontrast beskriver hon opt in-lösningar, som kräver att bolagsstämman aktivt väljer att tillämpa särskilda regler. Opt in-lösningar kan vara antingen dispositiva eller tvingande och fungerar i det senare fallet som en form av reglerad valfrihet. Almlöf nämner överlåtelsebegränsningar, såsom förköpsklausuler, som ett exempel på opt in-lösningar inom aktiebolagslagen. Det andra sättet hon presenterar är genom samtliga aktieägars samtycke, SAS-principen.²⁶

2.2.3 SAS-principen och samtyckesprincipen

SAS-principen innebär att aktieägarna enhälligt kan fatta beslut om att frånga en dispositiv lagregel eller en bestämmelse i bolagsordningen. Almlöf framhåller att principen är spårbar i 7 kap. 26 § och 51 § 2 st. aktiebolagslagen, men att den också fungerar som en övergripande, i stort sett okodifierad aktiebolagsrättslig regel. Hon poängterar dock att SAS-principens tillämpning kräver en förståelse för ändamålet med de lagregler som ska avvika från, vilket inte alltid är enkelt. Enligt Almlöf kan ändamålen vara otydliga, föråldrade eller rent av obsoleta, vilket försvårar användningen av SAS-principen. Detta är särskilt problematiskt eftersom det begränsar företagarnas möjlighet att anpassa aktiebolagsrätten till sina specifika behov. För att komma till rätta med detta menar hon att lagstiftaren bör tydliggöra principens tillämpningsområde och kodifiera den på ett sätt som gör den mer tillgänglig för praktisk användning.²⁷

Stattin menar att det som utgångspunkt ska gå att fatta beslut i strid mot en regel uppsatt till skydd för aktieägarna genom SAS-principen, med två viktiga begränsningar. För det första går det inte att för framtiden avtala bort en regel, utan samtycke gäller för en specifik tidpunkt och en specifik sak. För det andra menar Stattin att aktieägarna inte kan att förfoga över regler som är uppsatta inte endast i aktieägarnas, utan även i samhällets och borgenärernas intresse.²⁸

Enligt Arvidsson innebär samtyckesprincipen att medlemmar i en association har rätt att ge sitt samtycke till beslut som strider mot medlemsskyddande normer. Dessa normer kan vara grundade i såväl skriven som oskriven rätt,

²⁵ Almlöf, *När dispositiva lagregler blir tvingande* (2017), s. 9–10 & 22.

²⁶ Almlöf, *När dispositiva lagregler blir tvingande* (2017), s. 11.

²⁷ Almlöf, *När dispositiva lagregler blir tvingande* (2017), s. 11–12.

²⁸ Stattin, *Om aktieägaravtal* (2004), s. 102–103.

eller i associationens egna författningar, såsom bolagsordningen för ett aktiebolag eller stadgarna för en förening. Han understryker att det inte finns fullständig klarhet kring vad som krävs för att ett samtycke ska få rättsverkan, men det råder enighet om att giltiga samtycken måste vara partikulära, det vill säga knutna till individuellt bestämda beslut snarare än generella. Samtycken som uppfyller dessa krav har den verkan att de eliminerar den samtyckandes associationsrättsliga rättigheter med avseende på det aktuella beslutet. Detta ger enligt Arvidsson medlemmarna en kompetens, ibland kallad samtyckesbehörigheten, att avstå från sina rättigheter i samband med specifika beslut, så länge beslutet inte strider mot någon annan överordnad norm.²⁹

Arvidsson förklarar att Högsta domstolen betraktar normer som kan omfattas av samtyckesprincipen som fakultativa. Inom aktiebolagsrätten används dock termen fakultativ främst för att beskriva normer som kan åsidosättas genom bolagsordningen. Om detta språkbruk generaliseras kan fakultativa normer definieras som sådana som kan frångås genom associationens författningar, till exempel stadgar i föreningar. Enligt Arvidsson innebär detta att normer som är fakultativa också omfattas av samtyckesprincipen, vilket gör att de kan åsidosättas inte bara genom bolagsordningen utan även genom samtycke i enskilda fall.³⁰

Arvidsson beskriver samtyckesprincipen som en fundamental norm inom associationsrätten. Den ger medlemmarna möjlighet att sätta sina rättigheter åt sidan när det gäller specifika beslut inom en association. Han betonar att om samtliga berörda medlemmar ger sitt samtycke till ett beslut, blir det tillåtet ur medlemsskyddshänseende. Vidare, om beslutet inte strider mot andra associationsrättsliga normer, blir det i absolut mening tillåtet enligt associationsrätten och får därmed samma rättsverkningar som andra rättsenliga beslut av samma slag.³¹

2.3 Aktieägaravtal

2.3.1 Syftet med ett aktieägaravtal

I praktiken regleras ofta relationerna mellan aktieägare genom särskilda avtal, så kallade aktieägaravtal. Aktieägaravtal är viktiga för att verksamheten i ett bolag ska fungera effektivt och erbjuder större flexibilitet än bolagsordningen. Som ett exempel på detta kan nämnas att aktieägaravtal kan ändras utan att följa de formella procedurer som krävs för ändringar av bolagsordningen enligt aktiebolagslagen.³² Aktieägaravtalet är inte någon avtalstyp i

²⁹ Arvidsson, *Associationsrättsligt samtycke och skadestånd* (2014), s. 654–655.

³⁰ Arvidsson, *Associationsrättsligt samtycke och skadestånd* (2014), s. 656.

³¹ Arvidsson, *Associationsrättsligt samtycke och skadestånd* (2014), s. 659.

³² Dotevall, *Aktiebolagsrätt – fördjupning och komparativ belysning* (2015), s. 173.

vanlig mening utan ett avtal som ingås mellan samtliga eller vissa aktieägare som ett komplement till bolagsordningen. Medan bolagsordningen reglerar de bolagsrättsliga förhållandena riktar aktieägaravtalet in sig på de obligationsrättsliga rättsförhållandena mellan aktieägarna som civilrättsliga rättssubjekt. Bestämmelserna i ABL är i regel tvingande om det inte anges att avvikelser kan ske i bolagsordningen. Avvikelser genom aktieägaravtal är normalt sett inte tillåtna. Vissa bestämmelser i ABL reglerar förhållanden som även kan regleras genom avtal. I de fall lagen är tvingande får ett avtal som strider mot lagen ingen bindande verkan. Problemet är att det inte alltid klart framgår när lagen är tvingande³³. Det som i vart fall kan konstateras är att aktieägaravtalet i princip saknar aktiebolagsrättslig verkan.³⁴

2.3.2 Betydelsen av avsaknad på bolagsrättslig verkan

Dotevall menar att det faktum att aktieägaravtal saknar bolagsrättslig verkan innebär att ett bolagsstämmobeslut som fattas i strid med ett sådant avtal fortfarande är giltigt, det kan således inte ogiltigförklaras genom klander. Detta gäller även om ett aktieägaravtal omfattar samtliga aktieägare och är tydligt formulerat. Dotevall menar däremot att ett sådant beslut få avtalsrättsliga konsekvenser, som exempelvis skadeståndsansvar, att en vitesklausul träder i kraft eller att avtalet kan sägas upp om avtalsförpliktelser försummas.³⁵

Inte sällan innehåller bolagsordningen endast de obligatoriska uppgifter om bolaget såsom namn, ort och verksamhet som anges i 3 kap. ABL³⁶, medan regleringen av aktieägarnas inbördes rättigheter och skyldigheter sker genom aktieägaravtal. En fråga som uppstår är om ett aktieägaravtal, när det omfattar samtliga aktieägare eller en majoritet av dem, kan likställas med ett bolagsstämmobeslut. För att detta ska vara möjligt krävs att avtalet behandlar exakt samma frågor som ska beslutas om på bolagsstämman enligt bolagsordningen.³⁷

Ett aktiebolag kan inte förpliktas att bryta mot tvingande bolagsrättsliga regler om bolagsorganens kompetens genom att vara part i ett aktieägaravtal. För styrelse och verkställande direktör förändras inte heller deras lojalitetsplikt mot bolaget genom ett aktieägaravtal. Det är inte heller möjligt att i bolagsordningen hänvisa till ett aktieägaravtal, vilket följer av principen att aktieägaravtal inte har någon bolagsrättslig verkan.³⁸

Det är även möjligt att i ett aktieägaravtal komma överens om begränsningar av den fria överlåtbarheten mellan aktieägare, men bolaget kan inte vara part i sådana avtal. Aktieägaravtal kan innehålla föryttringsbegränsningar som

³³ Se ovan kapitel 2.2.2. angående fakultativa bestämmelser.

³⁴ Lehrberg, *Aktiebolagsrätt* (2016), s. 106–107

³⁵ Dotevall, *Aktiebolagsrätt – fördjupning och komparativ belysning* (2015), s. 174–175.

³⁶ Sjöman, *Bolagsordningen som verktyg vid reglering av aktiebolagsrättsliga förhållanden* (2017), s. 40.

³⁷ Dotevall, *Aktiebolagsrätt – fördjupning och komparativ belysning* (2015), s. 174.

³⁸ Dotevall, *Aktiebolagsrätt – fördjupning och komparativ belysning* (2015), s. 175.

inte passar in under ABL:s regler om hembud, samtyckes- eller förköpsförbehåll. Om någon förvärvar aktier i strid mot en sådan avtalsbaserad förtyttringsbegränsning, men köpet oavsett detta inte bryter vare sig mot lag eller bolagsordning, ska förvärvaren ändå betraktas som aktieägare och registreras i aktieboken.³⁹

Aktieägaravtal syftar ofta till att kringgå ABL:s tvingande bestämmelser, och därför menar Sandström att det vore olämpligt om avtalet kunde göras gällande mot bolaget i domstol. Det råder stor enighet om att parterna i ett aktieägaravtal har frihet att reglera sina mellanhavanden obligationsrättsligt, men att dessa avtalsbestämmelser inte har någon effekt gentemot bolaget.⁴⁰

En annan fråga är om tvingande regler i ABL kan användas som grund för att ogiltigförklara ett aktieägaravtal. Sandström menar att det, av praktiska skäl, bör vara möjligt att göra ett aktieägaravtal bindande mellan parterna i så stor utsträckning som möjligt, och att ogiltighet endast ska inträda i extrema fall, liknande de situationer som täcks av avtalslagens (AvtL) ogiltighetsregler. Enligt Sandström är enbart en överträdelse av ABL inte tillräcklig för att ogiltigförklara ett avtal.⁴¹

Eftersom ett aktieägaravtal inte har någon verkan mot bolaget kan det tyckas naturligt att inte heller tredje man påverkas av dess existens. Sandström menar dock att frågan är mer komplex än så. En person som köper aktier av någon som är bunden av ett aktieägaravtal kan i vissa fall bli bunden av avtalet, särskilt om köparen borde ha förstått att säljaren var avtalsbunden avseende aktierna. Detta gäller även vid överföringar av aktier genom bodelning eller arvskifte, där den nye ägaren kan bli skyldig att följa aktieägaravtalet på samma sätt som den tidigare ägaren.⁴²

2.3.3 Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen

Aktieägarna kan genom sitt aktieägaravtal inte binda någon annan juridisk eller fysisk person, vilket innebär att aktieägaravtalet inte binder själva bolaget, utan endast de aktieägare som ingått avtalet. Beslut som fattas inom målbolaget är oberoende av aktieägaravtalet och påverkas inte av dess innehåll. Från målbolagets perspektiv existerar aktieägaravtalet alltså inte. Denna åtskillnad mellan aktieägaravtalets avtalsrättsliga effekter och de bolagsrättsliga reglerna kallas den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen.⁴³

Arvidsson framhåller i sin doktorsavhandling från år 2010 att enligt den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen medför avtal aldrig, utan lagstöd,

³⁹ Dotevall, *Aktiebolagsrätt – fördjupning och komparativ belysning* (2015), s. 177.

⁴⁰ Sandström, *Svensk aktiebolagsrätt* (2023), s. 88.

⁴¹ Sandström, *Svensk aktiebolagsrätt* (2023), s. 88.

⁴² Sandström, *Svensk aktiebolagsrätt* (2023), s. 88–89.

⁴³ Ramberg, *Aktieägaravtal i praktiken* (2011), s. 32. Se även Arvidsson, *Aktieägaravtalet och dess rättsverkningar* (2010), s. 52–54.

aktiebolagsrättsliga verkningar. Det finns exempel på lagstadgade situationer där avtal har sådan verkan, men det finns inget stöd i rättskällorna för att avtal utanför lagen skulle påverka bolagsrättsliga förhållanden. Tvärtom finns det positivt stöd för motsatsen, som förarbetena till lagstiftningen visar, där det tydligt anges att aktieägaravtal inte påverkar bolagsstämmobeslut, även om någon röstar i strid med avtalet.⁴⁴ Arvidsson medger att vissa ser stödet för att aktieägaravtal inte har bolagsrättslig verkan som starkt, men han håller inte med om att detta stöd är särskilt överväldigande, såvida man inte räknar doktrin som en rättskälla. Han tillstår dock att det finns stöd för separationsprincipen i förarbetena till ABL. Lagrådet har också sagt att aktieägaravtal inte binder bolaget, även om de kan skapa förpliktelser mellan parterna. Lagrådet har emellertid även framfört att det borde finnas en uttrycklig bestämmelse som klargör att avtalade överlåtelsebegränsningar inte påverkar bolaget, för att undvika feltolkningar av 4 kap. 7 § ABL.^{45, 46}

Arvidsson noterar att lagstiftaren, i sitt svar på Lagrådets uttalande, förklarar att överlåtelsebegränsningar i avtal inte har verkan mot bolaget och att sådana frågor är avtalsrättsliga, inte bolagsrättsliga. Därför bör de inte regleras i ABL. Lagstiftaren var också orolig för att en specifik lagreglering skulle leda till oönskade motsatsslut, där andra delar av lagen skulle misstolkas som att avtal kunde påverka bolagsrättsliga regler.⁴⁷ Arvidsson drar slutsatsen att det inte finns något rättsligt stöd för att aktieägaravtal skulle medföra aktiebolagsrättsliga verkningar, ens om alla aktieägare och bolaget är parter i avtalet. Han betonar att avtalsbrott inte kan utgöra grund för klander eller ogiltigförklaring av bolagsbeslut, och att avtal inte kan påverka bolagsrättsliga beslut eller åtgärder. Vidare påpekar Arvidsson att den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen innebär att aktiebolagsrättsliga normer inte får tolkas i ljuset av avtal mellan aktieägarna. Aktieägaravtalet påverkar alltså inte dessa normer, och tolkningen av avtalets rättsverkningar sker inom ramen för sedvanlig avtalstolkning. Detta menar han ytterligare bekräftar att aktieägaravtal inte har någon bolagsrättslig betydelse.⁴⁸

När det gäller relationen mellan aktieägaravtal och bolagsstämma, anser Arvidsson att samtyckesbehörigheten⁴⁹ gör det möjligt för aktieägarna att hålla formlösa bolagsstämmor, vilket kan skapa gränsdragningsproblem mellan aktieägaravtal och formella bolagsstämmor. Om samtliga aktieägare är överens om att betrakta ett förenklat förfarande som en bolagsstämma, kan besluten från ett sådant förfarande ha samma verkan som formellt fattade bolagsstämmobeslut. Detta är dock en följd av samtyckesbehörigheten och utgör inte ett undantag från separationsprincipen. Arvidsson anser att avtalsbindningar av samtyckesbehörigheten är möjliga, men de medför inga bolagsrättsliga

⁴⁴ Prop. 1995/96:10 del II s. 177.

⁴⁵ Prop. 2004/05:85 s. 1397–1398.

⁴⁶ Arvidsson, *Aktieägaravtal* (2010), s. 277–278.

⁴⁷ Prop. 2004/05:85 s. 251.

⁴⁸ Arvidsson, *Aktieägaravtal* (2010), s. 278–279.

⁴⁹ Se kapitel 2.2.3. om SAS- och samtyckesprincipen.

verkningar, och en vägran att ge samtycke skulle utgöra avtalsbrott, och inte utgöra en bolagsrättslig fråga.⁵⁰

År 2011 kom ett avgörande från Högsta domstolen som behandlade den aktiebolagsrättsliga separationsprincipens tillämpningsområde⁵¹. I avgörandet prövades frågan om en majoritetsaktieägare kan avstå från rätten till tvångsinlösen enligt 22 kap. aktiebolagslagen (ABL) genom ett avtal med minoritetsaktieägaren. Bakgrunden till målet var att majoritetsägaren SMA International B.V. och minoritetsägaren Carmeuse S.A. hade ingått ett avtal (Joint Venture Agreement) som enligt Carmeuse innebar att SMA avstod från rätten till tvångsinlösen. Trots detta begärde SMA tvångsinlösen av Carmeuses återstående aktier.

Tingsrätten ansåg att rätten till tvångsinlösen enligt 22 kap. 1 § ABL är tvingande och inte kan begränsas genom avtal mellan aktieägarna. Domstolen hänvisade till att sådana regler syftar till att säkerställa rationella ägarförhållanden och minoritetsskydd. Tingsrätten konstaterade att avtalet kunde vara bindande mellan parterna i avtalsrättslig mening, men att det inte hade någon aktiebolagsrättslig verkan som hindrade tvångsinlösen. Därmed fastställdes att SMA hade rätt att genomföra tvångsinlösen, trots det påstådda avtalet.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom och betonade att aktieägaravtal i regel inte har någon verkan gentemot bolaget eller i aktiebolagsrättsliga förfaranden. Domstolen framhöll att rätten till tvångsinlösen inte kan inskränkas, vare sig genom bolagsordning eller aktieägaravtal. Detta motiverades av syftet med reglerna, som inkluderar att underlätta fusioner, stärka minoritetsskyddet och främja rationella ägarstrukturer.

Högsta domstolen fastställde hovrättens dom. Högsta domstolen konstaterade att rätten till tvångsinlösen enligt 22 kap. 1 § ABL inte kan avtalas bort. Domstolen framhöll att sådana begränsningar skulle strida mot lagens syfte och undergräva reglernas funktion att skapa tydliga och effektiva ägarförhållanden. Även om avtalet kunde få konsekvenser i form av avtalsrättsliga påföljder, saknade det relevans i det aktiebolagsrättsliga förfarandet. SMA ansågs därmed ha rätt att lösa in Carmeuses återstående aktie.

Arvidsson kommenterar avgörandet i en artikel. Han menar att delar av domen kan tolkas som en expansion av separationsprincipens tillämpningsområde och att den, enligt avgörandet, ska omfatta ABL i sin helhet. Arvidsson menar att en sådan omtolkning av principen skulle medföra vittgående ogynnsamma konsekvenser för många konkreta rättsfrågor. Han anser att domen inte kan tolkas så att den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen får den innebörden, utan att Högsta domstolen istället analogt tillämpat principen i den

⁵⁰ Arvidsson, *Aktieägaravtal* (2010), s. 281–282.

⁵¹ NJA 2011 s. 429

specifika frågan för avgörandet, alltså inte att den per automatik är tillämplig i alla frågor knutna till ABL.⁵²

2.4 Innebörden av och möjligheter att undvika ogiltighet

Ogiltighetsregler i lagstiftning är ofta utformade så att de endast reglerar relationen mellan vissa parter, vilket är fallet vid de flesta förvärvs- och förtyttringsförbud. Många av AvtL:s bestämmelser innehåller skydd för en part som är i god tro. Om en person är i befogad god tro, det vill säga inte kände till och inte heller borde ha förstått de omständigheter som gör rättshandlingen ogiltig, kan denna part under vissa förutsättningar skyddas från att ogiltigheten inträder. Ett exempel på detta finner man i 17 kap 6 § i ABL, som föreskriver återbäringskyldighet endast om mottagaren insåg eller borde ha insett att överlåtelsen eller värdeöverföringen bröt mot ABL:s regler.

Skyddet för godtroende parter eller personer som har rättigheter baserade på ett avtal som annars kunde ogiltigförklaras, motiveras ofta av behovet av att inte begränsa handel och ekonomisk omsättning för mycket.⁵³

Vad gäller förköpsförbehåll inträffar ogiltighet oavsett om det felaktiga förvärvet skett i god eller ond tro.⁵⁴ Sjöman menar att ogiltigheten enligt 4 kap. 26 § ABL innebär att prestationerna ska återgå, det vill säga att aktierna ska återlämnas till överlåtaren och vederlaget återbetalas till förvärvaren. Han anser att detta rör sig om en form av kvalificerad ogiltighet, liknande den som följer av 16 kap. 6 § ABL, vilket innebär att ogiltigheten inträder oberoende av om förvärvaren agerat i god tro eller ej. Sjöman påpekar vidare att Aktiebolagskommittén hävdar att ogiltighet vid samtyckesförbehåll kan läkas om bolaget i efterhand ger sitt samtycke. På samma sätt, menar Sjöman, kan ogiltighet vid förköpsförbehåll läkas om de förköpsberättigade i efterhand avstår från sin förköpsrätt.⁵⁵ Han menar dock att det är diskutabelt huruvida ett efterhandsgivet avstående från förköpsrätten utan vidare kan accepteras när det inte rör sig om en ren eftergift, det vill säga när avståendet får negativa konsekvenser för någon annan än den som avstår från sin förköpsrätt.⁵⁶ När det gäller möjligheten att uppnå en läkande effekt genom vidareöverlåtelse till någon i god tro, samt frågor om god tro, bygger Sjöman vidare på sitt

⁵² Arvidsson, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen* (2011), s. 52.

⁵³ Ingvarsson, *Ogiltighet och rättsföljd* (2012), s. 73–74.

⁵⁴ Sjöman, *Hembud, förköp och samtycke* (2017), s. 146. Se även Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 4 kap. 26 §, Nordstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO)

⁵⁵ Sjöman, *Hembud, förköp och samtycke* (2017), s. 146.

⁵⁶ Sjöman, *Hembud, förköp och samtycke* (2017), s. 146, fotnot 5.

resonemang kring samtyckesförbehåll. Han menar att det knappast är möjligt att läka ogiltigheten genom en vidareöverlåtelse till någon som är i god tro.⁵⁷

Sjöman diskuterar även möjligheten att förköpsberättigade på förhand kan avstå från sin förköpsrätt och menar att det då vore meningslöst att ändå kräva att överlåtaren formellt ska erbjuda aktierna till förköp. Detta resonemang bygger han på en liknande situation som vid hembudsklausuler. I förköpsfallet blir frågan dock mer komplicerad på grund av den uttryckliga ogiltighets-sanktionen som följer av ABL. Sjöman konstaterar att frågan inte behandlas i förarbetena.⁵⁸

Nerep, Adestam och Samuelsson håller inte helt med Sjöman vad gäller rättsverkningarna av att på förhand avstå rättigheter enligt begränsningsförbehåll i bolagsordningen. De menar att ett aktieägaravtal kan innehålla avstående från att åberopa överlåtelsebegränsningar som följer av exempelvis samtyckes-, förköps- eller hembudsförbehåll i bolagsordningen, men ställer sig frågande till om detta påverkar giltigheten av överlåtelser som strider mot ett förbehåll, och om förvärvaren fortfarande är skyldig att följa hembudsförbehåll trots ett sådant avtal.⁵⁹ De pekar på att den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen innebär att aktieägaravtal inte påverkar aktiebolagsrättsliga frågor, vilket innebär att ett förtida avstående inte påverkar tillämpningen av reglerna i ABL. Överlåtelser som strider mot samtyckes- eller förköpsförbehåll blir därför ogiltiga, oavsett vad som föreskrivs i ett aktieägaravtal, och bolagsordningen ska tillämpas utan hänsyn till avtalet. Samtidigt påpekar de att avtalsbrott kan leda till skadeståndsansvar enligt avtalsrättsliga principer.⁶⁰ Arvidsson är av en annan åsikt och menar att det inte finns några skäl att fränkänna de förköpsberättigade möjligheter att på avtalsrättslig grund avstå från förköpsrätten, på förhand eller i efterhand. Han menar att om samtliga förköpsberättigade genom avtal avstår från sina förköpsrättigheter bör en överlåtelse inom ramen för det avtalade avståendet undvika ogiltighet, även om den överlåtande aktieägaren inte följer formaliakraven för ett förköpsförbehåll enligt ABL. Arvidsson menar att en annorlunda tolkning inte vore kompatibel med syftet med ogiltighetssanktionen; att tillgodose intressena hos den förköpsberättigade kretsen. Han hävdar även att med hänsyn till den kommersiella kontexten att det saknas anledning att inta ett paternalistiskt förhållningssätt.⁶¹

⁵⁷ Sjöman, *Hembud, förköp och samtycke* (2017), s. 112 & 146.

⁵⁸ Sjöman, *Hembud, förköp och samtycke* (2017), s. 147.

⁵⁹ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 4 kap. 26 §, avsnitt 3.1 Förtida avstående av rätt enligt begränsningsförbehåll i bolagsordningen*, Lexino 2019-07-01 (JUNO)

⁶⁰ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 4 kap. 26 §, avsnitt 3.1 Förtida avstående av rätt enligt begränsningsförbehåll i bolagsordningen*, Lexino 2019-07-01 (JUNO)

⁶¹ Arvidsson, *Aktieägaravtal* (2010), s. 312–313.

Nerep, Adestam och Samuelsson menar däremot att rättigheter som följer av bolagsordningen, såsom inlösenrätt vid hembud, inte kan neutraliseras genom avtal i förväg. Parterna kan emellertid avtala om skadeståndssanktioner om rättigheten ändå utnyttjas i strid med avtalet. Enligt dem är det tydligt att den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen spelar en central roll i denna fråga, och de pekar även på praxis från Högsta domstolen⁶², där principen tillämpats men kompletterats med ändamålsskäl för att uppnå rätt resultat.⁶³

Även Lehrberg konstaterar att en överlåtelse som strider mot ett förköpsförbehåll resulterar i ogiltighet. När det gäller hembudsklausuler menar han att ett aktieägaravtal kan föreskriva att parterna är skyldiga att återkalla avtalet. Om parterna inte följer avtalet, blir dock förvärvet bestående och förvärvaren ska registreras som ägare i aktieboken. Överlåtaren kan i sådana fall ådra sig vites- eller skadeståndsansvar enligt aktieägaravtalet, men Lehrberg påpekar att överlåtaren inte kan hållas ansvarig för att köparen inte har fullgjort sin hembudsskyldighet.⁶⁴

2.5 Analys

2.5.1 Bolagsordningens bindande natur och förköpsförbehållets syfte

En bolagsordning fungerar som en formell och juridiskt bindande reglering för aktiebolaget och dess aktieägare. Dess tvingande karaktär är avsedd att säkerställa stabilitet och förutsägbarhet, vilket gör att överträdelser kan leda till rättsliga konsekvenser såsom ogiltighet enligt 4 kap. 26 § ABL. Ett förköpsförbehåll, som ofta används i mindre bolag för att skydda ägarkretsen och kontrollera vem som får träda in som ny aktieägare, är en av de få typer av överlåtelsebegränsningar som lagen explicit tillåter.

Förköpsförbehåll syftar till att ge de förköpsberättigade en möjlighet att skydda ägarkretsen och bolagets inre krets mot oönskade förändringar. Enligt Sjöman är ogiltigheten vid överträdelser absolut, vilket innebär att prestationerna ska återgå, oavsett om förvärvaren av aktien, eller aktierna, var i god tro. Detta stödjer tanken på att förköpsförbehållet är en tvingande mekanism som inte kan kringgå utan att dess funktion undergrävs.

För att förstå syftet bakom 4 kap. 18 § ABL och särskilt vad gäller ogiltighetssanktionen är den viktiga frågan att få svar på vem/vilka bestämmelsen

⁶² NJA 2011 s. 429, se vidare i kapitel 2.3.3.

⁶³ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 4 kap. 26 §, avsnitt 3.1 *Förtida avstående av rätt enligt begränsningsförbehåll i bolagsordningen*, Lexino 2019-07-01 (JUNO)

⁶⁴ Lehrberg, *Aktiebolagsrätt* (2016), s. 119–120.

syftar att skydda. Arvidsson menar att syftet bakom bestämmelsen är att tillgodose intressena hos den förköpsberättigade kretsen. Hans tolkning kan betraktas som något snäv. Förköpsförbehållet har en mer omfattande funktion än att enbart skydda enskilda rättighetsinnehavare. Även om det är naturligt att anta att avstående från en rättighet, när alla inblandade parter är överens, bör vara giltigt, är verkligheten mer komplex. Detta reflekteras tydligt i att resultatet av en överträdelse uttryckligen är ogiltighet, till skillnad från andra regler som kan tänkas falla under SAS-principen. Det indikerar att lagstiftaren har haft en mer långtgående intention med bestämmelsen, som sträcker sig bortom den enskildes intressen.

Den absoluta ogiltighetssanktionen vid förköpsförbehåll kan tolkas som att den understryker lagens tvingande karaktär och poängterar att lagstiftaren önskade skapa en säker och förutsägbar process. Genom att strikta formalia och tidsramar ska följas blir förköpsförbehållet en mekanism som inte bara skyddar de förköpsberättigade, utan som även försvarar bolagets övergripande intressen och stabilitet. I sitt resonemang bortser Arvidsson från denna vidare kontext. Förköpsförbehållet infördes i aktiebolagsrätten för att ge en säkerhet till ägarkretsen, särskilt i mindre bolag med personliga eller familjära relationer, där juridisk erfarenhet ofta saknas. Här blir det enligt mig, i motsats till vad Arvidsson menar, tydligt att lagstiftaren kan ha intagit ett paternalistiskt förhållningssätt för att skydda mindre erfarna aktieägare från att potentiellt göra förhastade beslut som kan äventyra bolagets stabilitet. Så som lagen lyder är det inte heller omöjligt att sälja sina aktier utan det finns i ABL ett uttryckligt sätt att undgå ogiltighet; följ förköpsförbehållets regler.

Arvidssons uppfattning att det inte finns anledning att inta ett paternalistiskt förhållningssätt kan därför ifrågasättas. Även om det från ett kommersiellt perspektiv kan vara opraktiskt att strikt upprätthålla förköpsförbehållens formalia, är sanktionen i form av ogiltighet ett tecken på att lagstiftaren avsett att skydda mer än de enskilda intressena. Det finns en poäng i att låta förköpsrätten löpa till sitt slut och tvinga parterna att respektera de formella tidsramar som lagstiftningen föreskriver. Detta säkerställer att processen följs och att inga avsteg sker på bekostnad av bolagets och övriga aktieägarnas intressen.

Nerep belyser en central aspekt av fakultativa bestämmelser, särskilt i förhållande till förköpsförbehåll. Även om förköpsförbehåll faller under kategorin fakultativa bestämmelser enligt ABL, innebär detta inte att formaliareglerna som är kopplade till dem kan ignoreras utan vidare. Fakultativa bestämmelser tillåter avvikelser endast i de fall där detta uttryckligen framgår av lagtexten, antingen genom aktieägarnas enhälliga samtycke eller genom särskilda föreskrifter i bolagsordningen. När det gäller förköpsförbehåll kan avvikelser göras exempelvis gällande längden på betänketiden eller om ett förköpsförbehåll över huvud taget ska finnas i bolaget. Däremot kan inte ett redan existerande förköpsförbehåll åsidosättas godtyckligt. Detta framhåller vikten av att respektera de regler som faktiskt har införts i bolagsordningen, även om de

till viss del är dispositiva, och tydliggör gränserna för vilka avvikelser som är tillåtna enligt lag.

Vidare är det viktigt att notera att medan det finns praktiska skäl som talar för att eftersträva flexibilitet i affärstransaktioner, är det svårt att finna stöd för att ett förköpsförbehåll skulle kunna kringgå genom avtal. Varken lagtexten eller förarbetena antyder en sådan möjlighet. Rättssäkerhet och förutsägbarhet är centrala principer i aktiebolagsrätten, och dessa värnas genom att bestämmelser om förköpsförbehåll upprätthålls strikt. Det är därför rimligt att anta att syftet med förköpsförbehållet inte enbart är att tillgodose intressena hos en snäv krets av förköpsberättigade utan också att skydda bolagets struktur och de mindre juridiskt kunniga aktieägarna som kan befinna sig i en sårbar position.

2.5.2 SAS-principens effekt på förköpsförbehåll

Förköpsförbehåll tillhör en unik kategori inom de fakultativa reglerna i ABL genom sin opt in-karaktär. Till skillnad från vad som ofta avses med fakultativa regler, som kan avtalas bort av aktieägarna med samtycke eller genom bolagsordningen, bygger förköpsförbehållets fakultativa status på att det endast blir tillämpligt om det aktivt införs i bolagsordningen. Detta skapar en särställning som komplicerar frågan om det kan åsidosättas genom den så kallade SAS-principen.

Almlöf framhåller att SAS-principen, trots att den är en grundläggande del av aktiebolagsrätten, inte är kodifierad och att dess omfattning i hög grad är beroende av att syftet bakom den aktuella regeln tolkas och förstås. Applicerar man detta synsätt på förköpsförbehållet blir resultatet långt ifrån självklart. Förköpsförbehållet har en tydligt reglerad mekanism och syftar till att skydda ägarkretsens sammansättning. Det är inte uppenbart att en enhällig överenskommelse mellan aktieägarna skulle kunna åsidosätta detta syfte, särskilt eftersom lagen inte uttryckligen medger detta på samma sätt som exempelvis 7 kap. 26 § ABL tillåter formella fel att läkas genom samtycke.

Arvidsson argumenterar för att samtyckesprincipen ger aktieägarna rätt att avstå från sina rättigheter så länge inga andra intressen påverkas. Detta argument är tilltalande, men frågan är om det verkligen speglar lagstiftarens avsikt med förköpsförbehåll. Förköpsförbehållet är inte enbart en regel som skyddar aktieägarnas individuella intressen utan också en mekanism för att upprätthålla stabilitet och förutsebarhet inom bolagets ägarkrets. Denna dubbla funktion gör det svårt att med säkerhet fastställa att förköpsförbehållet ska kunna åsidosättas med stöd av SAS-principen.

Det värt att notera att SAS-principens odefinierade omfång förstärker osäkerheten kring dess tillämplighet på regler som förköpsförbehållet. Almlöf har kritiserat den nuvarande ordningen som otillräcklig och menar att principens användningsområden bör kodifieras och tydliggöras för att skapa större

rättssäkerhet. Detta är särskilt viktigt i ljuset av att doktrinen är splittrad kring hur långt principen sträcker sig och vilka regler den omfattar. Även om samtyckesprincipen har en stark teoretisk grund, saknar den enligt mig det uttryckliga stöd i lagtexten som krävs för att den obesträtt ska kunna användas för att kringgå alla typer av fakultativa regler.

Det är nödvändigt att lagstiftaren klargör hur SAS-principen ska förhålla sig till regler som förköpsförbehåll, särskilt med hänsyn till deras opt in-karaktär och det syfte de är tänkta att uppfylla. Detta skulle bidra till att minska osäkerheten och ge praktiker tydligare vägledning, vilket i sin tur skulle stärka både rättssäkerheten och effektiviteten inom aktiebolagsrätten.

2.5.3 Aktieägaravtalet som ett verktyg för flexibilitet

Aktieägaravtal tillhandahåller flexibilitet för aktieägare att reglera sina inbördes förhållanden och åstadkomma överenskommelser som går utöver bolagsordningens innehåll. Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen, som diskuterats av både Arvidsson och Sandström, innebär emellertid att sådana avtal inte kan påverka bolagsrättsliga regler eller bindande bestämmelser i bolagsordningen. Detta framhäver en tydlig skiljelinje mellan bolagsrättsliga och obligationsrättsliga förhållanden.

Arvidsson argumenterar för att förköpsberättigade bör kunna avstå från sin rätt antingen i förväg eller i efterhand, med hänvisning till avtalsfriheten. Som framgått i kapitlet ovan argumenterar han för att syftet med ogiltighetssanktionen är att skydda de förköpsberättigades intressen, och om dessa parter samtycker till en överlåtelse, finns det ingen anledning att tillämpa sanktionen strikt. Detta resonemang stöds av kommersiella skäl där avtalsparter ofta strävar efter att förenkla transaktioner och undvika onödig formalism.

Nerep, Adestam och Samuelsson tar avstånd från tanken att förköpsförbehåll kan åsidosättas genom avtal. De hävdar att separationsprincipen innebär att avtal mellan aktieägare inte kan påverka bolagsrättsliga regler i bolagsordningen. Även om ett aktieägaravtal innehåller avståenden från förköpsrätt, skulle en överlåtelse i strid med ett förköpsförbehåll fortfarande vara ogiltig enligt ABL. Denna ståndpunkt förstärker uppfattningen att bolagsordningen måste respekteras för att upprätthålla rättssäkerheten och likabehandlingsprincipen.

Enligt en hårdragen tolkning innebär den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen att avtal mellan aktieägare, som aktieägaravtal, inte kan påverka bolagsrättsliga regler eller åtaganden som föreskrivs i bolagsordningen. Denna princip understryker en viktig gränsdragning mellan det avtalsrättsliga och det bolagsrättsliga fältet. Arvidsson framhåller att avtal utan stöd i lag inte kan medföra bolagsrättsliga verkningar, och detta är en ståndpunkt som har starkt stöd i både doktrin och förarbeten till ABL. Förarbetena visar tydligt att aktieägaravtal inte påverkar bolagsstämmobeslut, även om en aktieägare

agerar i strid med ett sådant avtal. Detta stärker tanken att bolaget och dess organ ska förhålla sig till bolagsordningen och ABL, oavsett vad aktieägarna internt har avtalat om.

En central fråga som uppstår är hur separationsprincipen fungerar i praktiken. Vad Högsta domstolen framförde i 2011 års fall⁶⁵ var att uttrycket att ett aktieägaravtal saknar verkan gentemot aktiebolaget antyder att avtalet inte är bindande för bolaget eller dess bolagsorgan och att fokus istället bör ligga på vilka effekter en tillämpning av aktieägaravtalet kan få gentemot bolaget; en tolkning Högsta domstolen finner stöd för i doktrinen. Högsta domstolen menade att frågor om överlåtelsebegränsningar och andra aktieägaravtal i grunden är av avtalsrättslig karaktär och därför inte bör regleras i aktiebolagslagen. Detta innebär enligt Högsta domstolen att det som regleras i aktiebolagslagen främst är av aktiebolagsrättslig natur. Vidare menade Högsta domstolen att flexibilitet är en central aspekt i lagens utformning; många regler i lagen är enbart till för att skydda aktieägarnas intressen, och dessa regler går i många fall att avvika från om alla aktieägare samtycker. Samtidigt betonade Högsta domstolen att vissa frågor kräver tvingande lagstiftning och därför inte bör överlämnas till aktieägarna. Högsta domstolen menade att lagstiftarens avsikt synes ha varit att låta ABL:s bestämmelser avgöra huruvida avtal som berör frågor som regleras i ABL kan få någon aktiebolagsrättslig verkan. Hur man ska veta vilka bestämmelser, förutom den specifika regeln i det här fallet, som går att på avtalsrättslig väg påverka går inte Högsta domstolen in på.

Om aktieägaravtalet inte har någon bolagsrättslig verkan, kan det då sägas vara verkningslöst? Svaret är nej. Aktieägaravtal har betydande obligationsrättsliga effekter och är kraftfulla verktyg för att reglera relationerna mellan aktieägare. De kan innehålla mekanismer som viten och skadeståndsklausuler som fungerar avskräckande och därmed säkerställer efterlevnad, även om avtalet formellt inte binder bolaget.

Frågan om ett aktieägaravtal kan ogiltigförklaras om det strider mot bolagsrättsliga regler är också relevant. Generellt sett innebär en sådan konflikt att bestämmelserna i aktieägaravtalet blir utan verkan i den mån de inte är förenliga med tvingande bolagsrättsliga regler eller bolagsordningen. Detta medför dock inte att hela avtalet blir ogiltigt; istället förlorar enbart de specifika bestämmelserna sin verkan. Detta klargör att bolagsordningen har en högre rangordning och förblir opåverkad av avtal mellan aktieägarna, vilket innebär att tvingande bestämmelser i bolagsordningen inte kan sättas åt sidan genom avtal.

Arvidsson poängterar emellertid även att det inte finns stöd i rättskällorna för att aktieägaravtal skulle kunna påverka bolagsrättsliga förhållanden, vilket bekräftas av Högsta domstolens praxis. Högsta domstolen har poängterat att

⁶⁵ NJA 2011 s. 429, se kapitel 2.3.3.

även om aktieägaravtal kan vara viktiga för att reglera interna förhållanden mellan aktieägare, är deras verkan begränsad till obligationsrätten. I avgörandet från 2011 konstaterade Högsta domstolen att aktieägaravtal i sig inte kan vara bindande för bolaget eller dess organ. Samtidigt nämnde Högsta domstolen att flexibilitet är en grundläggande aspekt i aktiebolagslagen och att aktieägarna kan samtycka till vissa avvikelser om de rör fakultativa regler. Trots detta betonade Högsta domstolen att vissa bolagsrättsliga regler är tvingande och inte kan åsidosättas, vilket ytterligare understryker bolagsordningens överordnade karaktär, men den nya frågan att besvara blir huruvida förköpsförbehållet faller under den kategorin av tvingande bolagsrättslig regel.

2.5.4 Ogiltighetens betydelse och möjliga undantag

Frågan om ogiltighetsregeln i 4 kap. 26 § ABL är en tvingande bestämmelse som inte kan avtalas bort är en kärnpunkt i analysen av förköpsförbehålls rättsverkan. Det är av särskilt intresse att undersöka om ett avtal mellan förköpsberättigade parter kan ha någon inverkan på den bolagsrättsliga konsekvensen av en överlåtelse som strider mot förköpsförbehållet och om avtalsrättsliga följder, såsom viten, kvarstår trots en sådan överlåtelse.

Sjöman menar att ogiltigheten enligt 4 kap. 26 § ABL är absolut, och den inträder oavsett om förvärvaren av en aktie är i god tro eller ej. Detta skiljer sig från andra bestämmelser i avtalsrätten där skyddet för godtroende parter ofta är centralt. Han menar att prestationerna ska återgå vid en ogiltig överlåtelse, vilket ger regeln en särskild stränghet som, enligt Sjömans tolkning, föreslår att den är tvingande. Trots detta antyder han att det kan finnas möjlighet till efterhandsgivna avståenden från förköpsrätten, även om detta är omdiskuterat och beroende av om det sker en ren eftergift utan negativa konsekvenser för andra.

Arvidsson intar en mer liberal hållning och menar att avtalsfriheten bör medge att förköpsberättigade kan avstå från sina rättigheter, antingen på förhand eller i efterhand. Hans resonemang bygger på att om alla berörda parter enas, borde en överlåtelse kunna undgå ogiltighetssanktionen, eftersom syftet med bestämmelsen är att skydda de förköpsberättigades intressen och inte att upprätthålla formalia för sakens skull. Han argumenterar vidare att ett alltför strängt förhållningssätt inte skulle vara förenligt med en kommersiell kontext där transaktioners smidighet är av betydelse.

Detta kan ställas i kontrast till Nerep, Adestam och Samuelsson, som håller fast vid separationsprincipens betydelse. De framhåller att aktieägaravtal inte kan påverka bolagsrättsliga förhållanden och att ett förtida avstående från förköpsrätten genom avtal inte förändrar tillämpningen av 4 kap. 26 § ABL. En överlåtelse som strider mot ett förköpsförbehåll skulle således vara ogiltig,

även om parterna internt enats om att avstå från sina rättigheter. Detta argument stöds av deras syn på bolagsordningens bindande karaktär som ett sätt att upprätthålla rättssäkerhet och förutsebarhet.

Lehrbergs bidrag till diskussionen ger ytterligare perspektiv när han pekar på att överlåtelser som strider mot ett förköpsförbehåll leder till ogiltighet och att avtalsmekanismer som viten kan spela en roll för att hålla avtalsparter ansvariga utan att påverka bolagsrättsliga beslut. Om ett aktieägaravtal föreskriver att parterna ska avstå från att åberopa sin förköpsrätt men detta inte följs, kan överlåtaren mötas av obligationsrättsliga konsekvenser såsom skadeståndsansvar, men detta påverkar inte själva giltigheten av överlåtelser i förhållande till bolaget.

Om avtalet i och för sig anses giltigt uppstår en dualitet: å ena sidan kan ett aktieägaravtal vara giltigt mellan parterna och medföra avtalsrättsliga sanktioner om det bryts, å andra sidan kvarstår den bolagsrättsliga verkan av 4 kap. 26 § ABL oförändrad. Den tvingande karaktären hos bestämmelsen innebär att även om parterna enas om att avstå från att åberopa sina rättigheter, kan de inte ändra den lagstadgade konsekvensen av att en överlåtelse strider mot ett förköpsförbehåll.

Det kan vidare argumenteras att även om aktieägaravtal i praktiken är betydelsefulla och ofta innehåller klausuler som viten och andra avskräckningsmekanismer, förändrar detta inte den rättsliga realiteten: bolagsordningens regler och de tvingande bestämmelserna i ABL förblir oberörda av sådana avtal. Det innebär att ett avtal som försöker åsidosätta 4 kap. 26 § ABL sannolikt inte kan påverka den bolagsrättsliga ogiltighetssanktionen, även om avtalet i sig kan vara giltigt mellan parterna och medföra obligationsrättsliga konsekvenser.

Slutligen kan man ifrågasätta om ett försök att avtalsrättsligt kringgå en sådan tvingande regel överhuvudtaget är tillåtet. Om det inte är tillåtet, kan det betyda att en sådan klausul i ett aktieägaravtal är utan verkan i den delen, men det påverkar inte avtalets giltighet i övrigt. Det skulle med andra ord innebära att avtalet fortfarande kan vara tillämpligt vad gäller andra bestämmelser, men inte för att ändra den tvingande bolagsrättsliga följden av ogiltighet enligt 4 kap. 26 § ABL.

2.5.5 Några reflektioner

Sammanfattningsvis finns det argument och doktrin som talar för att avtalsmässiga avståenden från förköpsrätten kan ha praktisk relevans, men det saknas tydligt stöd för att detta skulle kunna påverka bolagsordningens bindande verkan. För att med säkerhet kunna luta sig mot SAS-principen för att avsäga sig rättigheter enligt ett förköpsförbehåll behöver först principens omfattning

på ett tydligare sätt definieras. Om vi ser till 7 kap 26 § ABL där samtycket uttryckligen godtas och att principens omfattning därefter utgörs av gråzon kan man argumentera för att den uttryckliga ogiltighetssanktionen i 4 kap 26 § utgör den yttre kanten, eller till och med befinner sig utanför den yttre kanten, för den gråzonen. Argumenten från Arvidsson för en mer flexibel tillämpning av förköpsförbehåll är intressanta ur ett affärsmässigt perspektiv men står i konflikt med separationsprincipens och bolagsordningens auktoritet.

Det kan finnas anledning att överväga rättsutveckling eller ytterligare lagstiftning som klargör gränserna för avtalsmässiga avståenden från förköpsförbehåll och deras effekter. Fram till dess är det tydligt att den gällande rätten starkt lutar åt att bolagsordningen och dess tvingande regler inte kan kringgå genom avtal mellan aktieägarna, vilket upprätthåller rättssäkerheten och bolagsordningens centrala roll.

3 Konsekvenser av överlåtelser i flera led i strid med förköpsförbehåll

3.1 Introduktion

Vid överlåtelser i strid med ett förköpsförbehåll råder samma osäkerhet kring rättsverkningarna oavsett om det handlar om en enda överträdelse eller flera transaktioner i följd. ABL innehåller inte några särskilda bestämmelser som reglerar hur dessa situationer ska hanteras, vilket skapar juridiska och praktiska utmaningar. Den absoluta ogiltighetssanktionen enligt 4 kap. 26 § ABL innebär att varje överträdelse måste prövas separat, och som diskuterat i det förra kapitlet finns det inget stöd för att en tidigare överlåtelse i strid med förköpsförbehållet kan "läkas" genom en senare överlåtelse.

Denna osäkerhet förstärker behovet av att hitta lösningar som hanterar de praktiska konsekvenserna av flera led av ogiltiga överlåtelser. Ett intressant perspektiv som framkommit under intervjuerna⁶⁶ är att respekten för aktieboken kan erbjuda en alternativ väg för att motivera varför ogiltighetssanktionen i vissa fall måste ge vika. Genom att lägga större vikt vid aktiebokens funktion som bevis för äganderätten, och som ett skydd för tredje man, kan det argumenteras för att strikt formalia kring förköpsförbehåll bör underordnas aktiebokens betydelse i affärsmässiga sammanhang. Detta kapitel kommer att undersöka denna potentiella lösning och analysera huruvida ett förtydligande av aktiebokens rättsverkan kan erbjuda en praktisk och rättssäker metod för att hantera konsekvenserna av överlåtelser i flera led som strider mot förköpsförbehåll.

3.2 Hur aktier överlåts

En traditionell metod för att underlätta överlåtelse av aktier är att knyta aktierätten till ett fysiskt dokument, aktiebrevet. Detta dokument spelar en avgörande roll för att avgöra vem som är ägare av aktien. Det är dock inte obligatoriskt att utfärda aktiebrev; endast om en aktieägare begär det måste bolaget tillhandahålla ett sådant, enligt 6 kap. 1 § ABL. För att ett aktiebrev ska vara giltigt krävs att det undertecknas av styrelsen eller av ett värdepappersinstitut efter styrelsens bemyndigande, enligt 3 §. Dessutom får aktiebrev endast utfärdas om aktieägaren är införd i aktieboken som ägare, aktierna är fullt betalda och bolaget är registrerat, enligt 4 §.

Enligt Skog är syftet med reglerna om aktiebrev att säkerställa att den som förvärvar ett sådant brev inte blir vilseledd angående den rätt han eller hon faktiskt får. Skog framhåller dock att förvärvaren inte kan räkna med en

⁶⁶ Se kapitel 4.

fullständig garanti. Om ett aktiebrev utfärdas för tidigt eller om nödvändiga påskrifter försummas, och detta leder till att en godtroende förvärvare inte får den rätt som brevet påstås ge, kan förvärvaren ha rätt till skadestånd från den som orsakat felet. Reglerna syftar därmed till att skydda aktieförvärvaren från risken att inte få den förväntade rätten gentemot bolaget.⁶⁷

3.2.1 Godtrosförvärv av aktier

Skog betonar vikten av att skydda aktieförvärvaren från risken att säljaren inte är den rättmätige ägaren och att en tredje part skulle kunna göra anspråk på aktien. Här hänvisar han till reglerna i skuldebrevslagen, vilka enligt lagstiftaren också ska tillämpas på aktier via 6 kap. 8 § ABL.⁶⁸

Skog illustrerar problemet genom ett exempel: om en aktiebrevshavare (A2) överlämnar brevet till en tredje person (A3), och A3 varken vet om eller har anledning att misstänka att A2 saknar rätt att överlåta aktien, kan A3 göra ett godtrosförvärv. Enligt Skog innebär detta att A3 kan förlita sig på att innehavet av aktiebrevet och en skriftlig överlåtelse är tillräckliga bevis för A2:s rätt att överlåta aktien. Detta minskar behovet av tidskrävande och osäkra undersökningar av köparen. Skog framhåller att denna regel är central för att säkerställa trygghet i omsättningen av aktier.⁶⁹

3.2.2 Aktiebrevets legitimationsverkan och aktiebokens roll

Vidare menar Skog att den som innehar ett aktiebrev och är införd som ägare i aktieboken enligt bolagets påskrift på brevet, ska likställas med den som enligt en överlåtelsekedja är legitimerad att förfoga över aktien. Detta innebär att köparen inte behöver granska tidigare överlåtelser än den senaste som antecknats på aktiebrevet. Skog lyfter fram att detta är en praktisk fördel, särskilt eftersom aktiebrev ofta är gamla och har gått genom många händer, vilket gör en noggrann genomgång av hela överlåtelsekedjan besvärlig och tidskrävande.⁷⁰

3.3 Aktiebokens status

Enligt Andersson, Johansson och Skog är aktieboken avsedd att löpande avspegla vilka som är aktieägare i bolaget och som därmed ska ha rättigheter kopplade till aktierna. Aktieboken är även ett verktyg för bolagsledningen att kommunicera med aktieägarna när det behövs. Dessutom anses aktieboken tillgodose ett offentlighetsintresse, eftersom dess innehåll som huvudregel

⁶⁷ Skog, *Rodhes Aktiebolagsrätt* (2023), s. 134.

⁶⁸ Skog, *Rodhes Aktiebolagsrätt* (2023), s. 135.

⁶⁹ Skog, *Rodhes Aktiebolagsrätt* (2023), s. 135–136.

⁷⁰ Skog, *Rodhes Aktiebolagsrätt* (2023), s. 137.

ska vara öppet för omvärlden. Införanden i aktieboken har även särskilda aktiebolagsrättsliga verkningar.⁷¹

Andersson, Johansson och Skog hänvisar till 5 kap. 1 § punkt 1 ABL, som anger att aktieboken ska ligga till grund för aktieägares rättigheter gentemot bolaget. Den som har förvärvat en aktie får inte utöva rättigheter i bolaget innan han eller hon införts i aktieboken enligt 4 kap. 37 §. Detta inkluderar bland annat rätten att delta i bolagsstämman enligt 7 kap. 2 §. Anteckningen i aktieboken har dessutom en legitimationsverkan gentemot bolaget. Exempelvis kan utbetalningar göras till den som är införd i aktieboken utan ytterligare prövning av hans eller hennes rätt.⁷²

Enligt punkt 2 i samma paragraf ska aktieboken även ge bolaget, aktieägare och andra underlag för att bedöma ägarförhållandena i bolaget. Nerep, Adestam och Samuelsson menar att aktieboken är ett viktigt verktyg för styrelsen när den behöver skicka kallelser eller andra meddelanden till aktieägare. Samtidigt ger den aktieägarna möjlighet att få kännedom om vilka övriga aktieägare som finns i bolaget. Aktiebokens offentlighetsregler, som framgår av 10 § ABL vad gäller kupongbolag, är enligt författarna avsedda att säkerställa insyn även för utomstående.⁷³

Även Almlöf poängterar att ändamålen med aktieboken, utöver att ligga till grund för aktieägarnas utövande av rättigheter mot bolaget, är att ge aktieägarna, bolaget och utomstående en möjlighet att kunna bilda sig en uppfattning kring ägarförhållandena. Hon menar att lagregeln inte bara finns till för att skydda nuvarande aktieägare, utan även andra intressenter.⁷⁴

Sandström betonar vikten av att aktieboken innehåller korrekta och aktuella uppgifter. Detta understryks av straffsanktionen i 30 kap. 1 § ABL, som föreskriver böter eller fängelse i högst ett år för den som uppsåtligt eller av oaktsamhet underlåter att föra aktiebok eller hålla den tillgänglig enligt lagens krav. Han pekar också på möjligheten att aktieboken eller meddelande till styrelsen för inskrivning i aktieboken kan komma att få avgörande sakrättslig betydelse för överlåtelse av aktier i kupongbolag.⁷⁵

Enligt Sandström är det avgörande för att aktier ska vara attraktiva affärsobjekt att det finns tydliga sakrättsliga regler som skyddar förvärvarens rätt i konflikt med tredje man. Han framhåller att klara och tydliga regler om vem

⁷¹ Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 1 §, Nordstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO)

⁷² Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 1 §, Nordstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO)

⁷³ Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 1 §, Nordstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO)

⁷⁴ Almlöf, *Bolagsorganens reglering och dess ändamålsenlighet* (2014), s. 245. Se även Eklund & Stattin, *Aktiebolagsrätt och Aktiemarknadsrätt* (2021), s. 140–141.

⁷⁵ Sandström, *Svensk aktiebolagsrätt* (2023), s. 178.

som har rätt till aktien är en grundläggande förutsättning för att handel med aktier ska vara attraktiv. För att främja omsättningen av aktier är det dessutom nödvändigt att ge skydd till den som har gjort ett godtrosförvärv. Sandström förklarar vidare att även om aktier formellt betraktas som lös egendom, är de i praktiken en andelsrätt som inte kan observeras direkt. Därför är det naturligt att knyta sakrättsliga regler till traditionen av ett dokument som representerar andelsrätten, det vill säga aktiebrevet. Aktiebrevet fungerar som ett synligt och påtagligt bevis på äganderätten till aktier.⁷⁶

Om aktiebrev inte har utfärdats i ett kupongbolag, menar Sandström att förvärvarens rätt förmodligen kommer att bedömas enligt principer om denuntiation till bolaget. Detta innebär att förvärvaren måste anmäla sitt fång till bolagets styrelse och styrka sin rätt, vanligtvis genom att visa upp köpeavtalet. För att styrka en ägares rätt att förfoga över aktien måste styrelsen då lämna ett utdrag ur aktieboken, som fungerar som bevis på äganderätten.⁷⁷

3.3.1 Bevarande och arkivering av aktieboken

Andersson, Johansson och Skog hänvisar till 5 kap. 3 § ABL, som innehåller bestämmelser om bevarande och arkivering av aktieboken. Dessa regler syftar till att möjliggöra att tidigare händelser och ägarförhållanden kan fastställas vid behov, exempelvis vid en tvist. Aktieboken ska bevaras så länge bolaget existerar och minst tio år efter dess upplösning, oavsett om den förs manuellt eller automatiserat. Ansvar för bevarandet övergår vid bolagets upplösning till likvidatorn eller konkursförvaltaren.⁷⁸

Om aktieboken förs i fysisk form, till exempel som en bunden bok eller med hjälp av ett kortsystem, ska den betraktas som en fortlöpande enhet och bevaras i sin ursprungliga form även om den är fullskriven. Vid övergång till automatiserad behandling måste den tidigare fysiska aktieboken bevaras i minst tio år från det att uppgifterna förts in i den nya aktieboken.⁷⁹

De förklarar också att uppgifter som tas bort från en automatiserad aktiebok måste lagras i minst tio år därefter. Detta kan göras genom fortsatt lagring med automatiserad behandling eller genom att skriva ut uppgifterna i fysisk form och bevara dem i denna form.⁸⁰

3.3.2 Förändringar och kontroll av aktieboken

Enligt 5 kap. 9 § ABL är det styrelsen som ansvarar för att säkerställa att förändringar i aktieboken görs korrekt. Förvärv av aktier ska styrkas innan en

⁷⁶ Sandström, *Svensk aktiebolagsrätt* (2023), s. 158.

⁷⁷ Sandström, *Svensk aktiebolagsrätt* (2023), s. 159.

⁷⁸ Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 3 §, Nordstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO)

⁷⁹ Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 3 §, Nordstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO)

⁸⁰ Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 3 §, Nordstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO)

ny ägare kan införas i aktieboken. Vid överlåtelse krävs att den nye ägaren legitimerar sig enligt 6 kap. 8 § ABL, vilket innefattar att visa upp aktiebrevet och återropa en obruten kedja av överlåtelser. Om ett aktiebrev inte finns, kan styrelsen acceptera överlåtelseavtalet som grund för införing i aktieboken, men det krävs att säljaren först begär att bolaget utfärdar ett aktiebrev.⁸¹

Andersson, Johansson och Skog beskriver också särskilda fall där överlåtelser sker "in blanco", det vill säga utan att den nye ägaren fyller i sitt namn i överlåtelseförklaringen. I sådana fall behöver endast den siste förvärvaren fylla i sitt namn för att kunna begära införing i aktieboken. Vid familjerättsliga fång, som arv eller gåva, måste särskilda handlingar, såsom bouppteckningar och arvskifteshandlingar, lämnas in som stöd för införing.⁸²

3.3.3 Ansvar för aktieboken

Dotevall framhåller att ett av de mest centrala rättsskydden för aktieägare är möjligheten att enligt 29 kap. 1 § 2 punkten ABL begära skadestånd av styrelseledamot eller verkställande direktör vid pliktförsummelser. Han påpekar att den allmänna vård- och lojalitetsplikten som åvilar styrelseledamöter och verkställande direktörer huvudsakligen riktar sig mot bolaget. Därför kan dessa pliktförsummelser som regel inte ligga till grund för skadeståndsansvar gentemot enskilda aktieägare.⁸³

Enligt Dotevall uppstår dock skadeståndsansvar mot enskilda aktieägare i de fall där bolagsledningen bryter mot konkreta plikter i aktiebolagslagen eller bolagsordningen som primärt är avsedda att skydda enskilda aktieägares intressen. Han exemplifierar detta med regler som rör bolagets redovisning, vilka är avsedda att skydda aktieägares insyn och kontrollmöjligheter. Andra exempel inkluderar bestämmelser om inbetalning av aktiekapitalet, aktieägarnas företrädesrätt vid teckning av aktier samt regler för hur bolaget ska kalla till bolagsstämma. Dotevall menar att ansvar också kan uppkomma om styrelsen åsidosätter skyldigheter i bolagsordningen, såsom de som rör hembud eller förköpsförbehåll vid aktieöverlåtelser.⁸⁴

Dotevall hänvisar vidare till 5 kap. 1 § ABL, som ålägger styrelsen att föra bolagets aktiebok, och beskriver detta som en konkret plikt med särskild betydelse för aktieägarna. Samtidigt noterar han att 5 kap. 9 § ABL inte pålägger styrelsen en långtgående skyldighet att undersöka om en ansökan om införing i aktieboken är berättigad. Han framhåller att denna begränsning i skyldigheten innebär att styrelsens ansvar i dessa situationer är mer begränsat.⁸⁵

⁸¹ Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 9 §, Nordstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO)

⁸² Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 9 §, Nordstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO)

⁸³ Dotevall, *Bolagsledningens skadeståndsansvar* (2017), s. 211.

⁸⁴ Dotevall, *Bolagsledningens skadeståndsansvar* (2017), s. 211.

⁸⁵ Dotevall, *Bolagsledningens skadeståndsansvar* (2017), s. 211.

3.3.4 Offentlighet och insyn

Aktieboken för kupongbolag ska enligt 5 kap. 10 § ABL vara offentlig. Detta innebär att alla har rätt att ta del av aktieboken i dess helhet. Om aktieboken förs fysiskt, har den som begär det rätt att granska originalhandlingen. Om den förs med automatiserad behandling, ska bolaget tillhandahålla en aktuell utskrift eller annan framställning. Den tillhandahållna aktieboken ska avspegla de faktiska förhållandena vid tidpunkten för begäran.⁸⁶

Andersson, Johansson och Skog betonar att skyldigheten att hålla aktieboken tillgänglig även omfattar äldre aktieböcker och uppgifter som arkiverats enligt lagens krav. Om aktieboken inte finns tillgänglig hos bolaget, kan den hållas tillgänglig på bolagets huvudkontor, förutsatt att detta är mer tillgängligt för allmänheten än bolagets styrelsesäte.⁸⁷

3.4 Analys

3.4.1 Aktiebokens centrala roll i aktiebolagsrätten

Aktieboken är en hörnsten i det svenska aktiebolagssystemet, inte bara som en administrativ dokumentation utan som en rättslig och praktisk garanti för att både bolaget och tredje man ska kunna förlita sig på dess innehåll. Som tidigare nämnts är det en förutsättning för rättighetens utövande att en person är införd i aktieboken. Denna legitimationsverkan är avgörande för affärstransaktioner, där tilliten till aktiebokens innehåll skapar trygghet och förutsägbarhet i en annars komplex och dynamisk miljö.

Om ogiltighetssanktionen i 4 kap. 26 § ABL tillåts stå över skyddsvärdet av att hålla en korrekt aktiebok i situationer där flera transaktioner skett i strid med förköpsförbehåll, riskerar detta att skapa omfattande juridiska och ekonomiska problem. Ett scenario där "fel" ägare varit inskriven i aktieboken under flera års tid, endast för att rätten till aktierna senare återgår till en tidigare ägare, underminerar aktiebokens roll. Detta kan medföra osäkerhet för tredje man och minska förtroendet för hela det aktiebolagsrättsliga systemet.

3.4.2 Konsekvenser av att undergräva aktiebokens integritet

Om en tidigare ägare gör anspråk på aktier som flera år tidigare sålts i strid med ett förköpsförbehåll, uppstår en rad svåra frågor att besvara. En av dessa är hur avkastningen från aktierna ska fördelas. Frågan blir då vem som har rätt till utdelningar och andra ekonomiska fördelar som aktierna genererat under den tid då den "felaktiga" ägaren innehaft dem. Om den tidigare ägaren

⁸⁶ Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 10 §, Nordstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO)

⁸⁷ Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 10 §, Nordstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO)

gör anspråk på både aktierna och avkastningen, riskerar den nuvarande ägaren att bli dubbelbestraffad, dels genom att förlora aktierna, dels genom att behöva återlämna utdelningar eller annan avkastning som denne redan mottagit och eventuellt återinvesterat. En annan aspekt är frågan om ränta på anspråk. Om flera år har passerat sedan transaktionen ägde rum, kan sådana ränteanspråk uppgå till betydande belopp som den nuvarande ägaren, bolaget eller styrelsen kan bli skyldiga att betala.

Vidare finns det en problematik kring kompensation till den nuvarande ägaren, som under lång tid trott sig vara rättmätig ägare till aktierna. Om denne har investerat tid och resurser i bolaget, eller tagit affärsmässiga risker baserade på sin ställning som aktieägare, kan frågan uppstå om denna person har rätt till kompensation för sina uppoffringar. Här måste rättssystemet ta ställning till hur den nuvarande ägarens goda tro ska vägas mot den tidigare ägarens krav. Till detta kommer konsekvenserna för marknadens förtroende. Om aktieboken inte kan garantera rättssäkerhet, riskerar attraktiviteten för handel med aktier i bolag som inte är avstämningsbolag att minska. Investerare kan tveka att förvärva aktier av rädsla för att senare bli frångagna dessa rättigheter, vilket i sin tur kan skada bolagets möjligheter till kapitalanskaffning och minska omsättningen av aktier. Denna osäkerhet riskerar att skapa en kedjereaktion av negativa effekter, både för bolaget och för marknadens tillförlitlighet som helhet.

3.4.3 Styrelsens roll och ansvar

Ett alternativ till att bestraffa den "felaktiga" ägaren är att flytta ansvaret till bolagets styrelse, vilket är i linje med 5 kap. 9 § ABL. Styrelsen har en skyldighet att säkerställa att endast berättigade ägare införs i aktieboken. Detta skulle kunna stärka rättssäkerheten och minska risken för att tredje man drabbas av negativa konsekvenser.

Problemet med att utkräva ansvar av styrelsen är dock tvåfaldigt. För det första är styrelsens plikt inte absolut; den begränsas av möjligheten att avgöra om en överlåtelse är giltig. Om dokumentationen som presenteras vid ansökan verkar korrekt, kan det vara orimligt att kräva att styrelsen gör omfattande undersökningar, vilket ytterligare stärker behovet av en tydlig lagstiftning utan någon plats för gråzoner vad gäller vem som äger aktierna. För det andra kan ekonomiska skadeståndsanspråk mot styrelsen bli mycket stora, särskilt i mindre bolag där styrelseledamöterna ofta är aktieägare själva och kanske saknar försäkringar som täcker sådana krav.

3.4.4 Behovet av tydligare reglering

Som behandlat i föregående kapitel är det inte säkert huruvida det går att avtala bort ett förköpsförbehåll. Detta kan få stora konsekvenser, särskilt om aktier har bytt ägare flera gånger över tid. I juridisk litteratur förs olika argument för att det i vissa fall skulle vara effektivt och rimligt att låta ogiltighetsregeln ge vika för andra intressen. Enligt mig har dock ett av de viktigaste

skälen till att för vissa ändamål låta ogiltighetsregeln för förköpsförbehåll ge vika inte lyfts fram i litteraturen: vikten av att kunna lita på uppgifterna i aktieboken.

För att hantera denna balans mellan aktiebokens integritet och ogiltighets-sanktionen i förköpsförbehåll, finns det ett starkt argument för att reformera aktiebolagslagen. Ett förslag som behandlas i nästa kapitel är att tydligare definiera aktiebokens rättsverkan och stärka dess status som slutgiltigt bevis på äganderätt. Om en förvärvare har förlitat sig på aktiebokens innehåll i god tro, bör detta ges högre prioritet än att strikt upprätthålla ogiltighetssanktionen i 4 kap. 26 § ABL.

4 Status quo eller behov av reform, praktikers perspektiv

4.1 Introduktion

För att belysa praktiska perspektiv och utmaningar kopplade till förköpsförbehåll i bolagsrätten har intervjuer genomförts med fyra advokater från tre olika advokatbyråer. Advokaterna är Anders Moberg från Cirio Advokatbyrå⁸⁸, Jan Byström från Advokatfirman Lindahl⁸⁹ samt Gustaf Cardelius och Daniel Thiel från Advokatfirman Carthiel⁹⁰. De intervjuade valdes för att representera olika typer av advokatbyråer och klientkretsar, vilket möjliggör en bredare förståelse av hur frågor om förköpsförbehåll kan uppfattas och hanteras beroende på verksamhetens kontext.

Anders Moberg, chef för M&A-avdelningen på Cirio, har lång erfarenhet inom bolagsrätt och har arbetat med såväl startups som transaktioner inom private equity. Jan Byström från Lindahl har en liknande bakgrund men med särskilt fokus på venture-investeringar och private M&A. Hans erfarenhet inkluderar frågor om harmonisering av bolagsordningar och aktieägaravtal, där förköpsförbehåll ibland kan skapa praktiska problem. Gustaf Cardelius och Daniel Thiel från Carthiel har båda gedigna bakgrunder inom affärsjuridiken och arbetar ofta med startups och medelstora företag. I det sammanhanget har de stött på de juridiska utmaningar som kan uppstå när bolagsordningar innehåller förköpsförbehåll som inte efterlevs eller som är otydligt utformade.

4.2 Förköpsförbehåll i praktiken

Moberg framhåller att det borde vara möjligt att på avtalsrättslig grund avsäga sig förköpsrätten. Han pekar på att förköpsrätten uppkommer genom bolagsordningen och att parterna borde kunna frånga detta genom samtycke eller avtal. Enligt Moberg saknas det uttryckliga förbud mot detta i lagen, och han anser att reglernas syfte snarare än deras bokstavliga utformning bör vägleda tolkningen. Praktiskt används denna möjlighet ofta genom klausuler i aktieägaravtal där berörda parter avstår från sin förköpsrätt.

Byström ser däremot praktiska svårigheter när bolagsordningen och aktieägaravtal inte är synkroniserade. Han menar att slentrianmässiga mallar i bolagsordningar ofta innehåller förköpsförbehåll som inte är anpassade efter aktieägaravtalen, vilket skapar oklarheter vid tillämpningen. För att minska dessa konflikter menar Byström att det vad gäller små aktieägare kan vara bättre att reglera frågor som förköp och hembud direkt i bolagsordningen.

⁸⁸ Intervjuad 15 oktober 2024, Stockholm.

⁸⁹ Intervjuad 8 november 2024, Stockholm.

⁹⁰ Intervjuade 22 oktober 2024, Stockholm.

Cardelius och Thiel är mer försiktiga och framhåller osäkerheten kring om förköpsförbehåll kan avtalas bort. De lyfter fram att ogiltighetsföljden vid överträdelser är så strikt att det finns en inneboende risk i att försöka frånga dessa förbehåll avtalsvägen (Renskriven intervju med Gustaf Cardelius och Daniel Thiel, Carthiel). Relationen mellan aktiebolagsrätten och avtalsrätten är central i diskussionen. Cardelius och Thiel påpekar att ABL ofta lämnar stort spelrum för avtal, men att det inte finns en tydlig praxis för hur förköpsförbehåll ska hanteras avtalsmässigt. I praktiken innebär detta en juridisk gråzon där parterna ibland måste ta risker för att möjliggöra en transaktion.

4.3 Ogiltighet och dess konsekvenser

Moberg påpekar att om en överlåtelse ogiltigförklaras, riskerar aktieboken att inte längre stämma överens med verkligheten. Detta skapar problem för tredje man som förlitar sig på aktieboken som bevis för äganderätten. Moberg anser att det nuvarande rättsläget är feltänkt, eftersom en ogiltig aktiebok undergräver systemets funktionalitet och skapar osäkerhet för både köpare och aktieägare.

Byström delar denna syn och framhåller att det är mer skyddsvårt att kunna lita på aktieboken än att strikt följa ogiltighetsreglerna. Han menar att aktiebokens betydelse som ett sakrättsligt skydd bör väga tyngre än konsekvenserna av mindre formella brister i förköpsförfarandet. Styrelsen bör, enligt Byström, ha ansvaret för att säkerställa att förköpsreglerna efterlevs innan en ny ägare införs i aktieboken. Om styrelsen brister i detta ansvar borde de kunna hållas ansvariga för eventuella felaktigheter.

4.3.1 Överlåtelser i flera led

En särskilt komplex fråga är vad som händer när aktier har överlåtit i flera led utan att förköpsförbehåll har följts. Gustaf Cardelius och Daniel Thiel beskriver hur detta leder till omfattande juridiska och praktiska utmaningar. För att säkerställa att varje överlåtelse är giltig måste man gå tillbaka till den första överlåtelser och säkerställa att förköpsförbehållets formalia följdes i varje led. Detta kallas i praktiken för att "städa" transaktionen. Alternativt kan alla berörda parter avsäga sig sina rättigheter, men denna metod är ofta opraktisk eftersom det kan vara svårt att få tag i tidigare ägare eller att få dem att samarbeta.

Thiel pekar på att problemet förvärras om tidigare överlåtelser har skett i internationella sammanhang. Om exempelvis en tidigare ägare är baserad utomlands och inte har något incitament att samarbeta, blir det extremt svårt att slutföra "städningen". Vidare kan det uppstå ekonomiska konflikter om en tidigare ägare, vars aktier ökat i värde, hävdar att han eller hon fortfarande

äger dem. Detta kan leda till omfattande rättstvister och osäkerhet kring aktieägandet.

4.3.2 Styrelsens ansvar och tredjemansskydd

Både Moberg och Byström förespråkar att ansvaret för att förköpsförbehållet efterlevs bör ligga hos styrelsen. Moberg föreslår att istället för att ogiltigförklara en överlåtelse borde anspråk riktas mot styrelsen för vårdslöshet om de har tillåtit en registrering i aktieboken i strid med förköpsförbehållet. Detta skulle ge ett mer rättvist utfall och undvika de praktiska komplikationerna som uppstår vid en ogiltigförklaring.

Byström är inne på samma linje och menar att det är rimligare att hålla styrelsen ansvarig än att köparen, som kan vara i god tro, får ta konsekvenserna av ett formaliabrott. Han påpekar att ogiltighetsföljden ofta skapar problem som inte är proportionerliga mot själva överträdelsen av förköpsförbehållet. Istället borde aktiebokens innehåll skyddas starkare för att skapa trygghet för både säljare och köpare.

4.3.3 Riskhantering och garantier

I praktiken används ofta garantier i överlåtelseavtal för att hantera risken att förköpsförbehåll inte har följts. Byström förklarar att det är vanligt att förlita sig på sådana garantier snarare än att undersöka tidigare överlåtelser i detalj. Han nämner att en grundläggande garanti i dessa avtal är att säljaren verkligen äger de aktier som överlåts. Garantin omfattar ofta hela köpeskillingen och gör att köparen kan känna sig trygg med transaktionen. Byström betonar dock att detta inte är en optimal lösning, eftersom det innebär att frågan hanteras "under radarn" snarare än att lösa problemet i grunden.

4.3.4 Praktiska exempel på ogiltighetens effekter

Ett exempel som Cardelius och Thiel lyfter fram är att en tidigare ägare kan hävda sin rätt till aktierna om de har ökat i värde, vilket kan skapa långdragna konflikter. Detta visar på de potentiella affärsmässiga riskerna med att inte följa förköpsförbehållet. Sådana situationer är sällsynta men kan ha betydande ekonomiska och juridiska konsekvenser när de väl uppstår. Cardelius påpekar att ogiltighetsregeln i dessa fall inte bara är ett juridiskt hinder utan även en praktisk komplikation som kräver stora resurser att hantera.

4.4 Behov av tydligare lagreglering

4.4.1 Otillräcklig lagstiftning

Samtliga intervjuade advokater pekar på att nuvarande lagstiftning är otillräcklig för att med säkerhet hantera praktiska och juridiska problem kring förköpsförbehåll. Även om ABL:s regler är tydliga på vissa punkter –

exempelvis att överlåtelse i strid med förköpsförbehåll är ogiltiga – saknas det mekanismer som adresserar konsekvenserna av sådana överträdelser eller möjligheter att rätta till brister. Advokaterna föreslår flera reformer som skulle kunna stärka rättssäkerheten och skapa en mer praktiskt fungerande ordning.

4.4.2 Aktiebokens roll och rättsverkan

Ett återkommande förslag är att förtydliga aktiebokens rättsverkan. Moberg menar att om en förvärvare har införts i aktieboken, bör detta vara överordnat eventuella brister i förköpsförbehållet. Han lyfter fram att aktieboken ofta är den enda källan som tredje man har att tillgå för att kontrollera äganderätten till aktier. Att kunna förlita sig på aktieboken är därför avgörande för rättssäkerheten vid transaktioner. Moberg föreslår också att Sverige kan inspireras av Norges system med ett offentligt aktieregister, där styrelsen godkänner nya aktieägare. Ett sådant system skulle ytterligare förstärka säkerheten och minska risken för juridiska komplikationer.

Byström instämmer i att aktiebokens roll borde tydliggöras och stärkas, särskilt i situationer där styrelsen inte har följt förköpsförbehållets procedurer. Han menar att det är styrelsen som ska ansvara för att säkerställa att förköpsreglerna följs innan en ny ägare införs i aktieboken. Att hålla styrelsen ansvarig skulle skapa en tydligare ansvarsordning och minska osäkerheten för både köpare och säljare.

4.4.3 Länkingsmekanismer för brister i förköpsförbehåll

Cardelius och Thiel pekar på att dagens strikta ogiltighetsregler för förköpsförbehåll skapar stora praktiska problem, särskilt när flera överlåtelse har skett i strid med förbehållet. De föreslår att lagstiftningen kompletteras med en mekanism för att ”läka” sådana brister. Ett konkret förslag är att införa en kort preskriptionstid, exempelvis två till tre år, under vilken en överträdelse kan rättas till. Efter denna tidsperiod skulle en överlåtelse som skett i strid med förköpsförbehållet anses giltig, förutsatt att ingen har gjort anspråk på förköpsrätten under denna tid. De menar att detta skulle skapa trygghet för köpare och minska behovet av tidskrävande juridiska utredningar.

Thiel föreslår dessutom att det bör finnas möjlighet att retroaktivt godkänna en överlåtelse i strid med förköpsförbehållet genom ett samtycke från de berörda aktieägarna. Detta skulle kunna inkludera en tydligare ordning för att dokumentera sådana godkännanden och en generell möjlighet för aktieägarna att avstå från förköpsrätten vid behov.

4.4.4 Harmonisering med avtalsrätten

Moberg och Thiel påpekar att det finns ett gap mellan aktiebolagsrätten och avtalsrätten i frågor om förköpsförbehåll. Moberg framhåller att svensk lag är mer teoretisk än praktisk och ofta saknar tydliga regler som adresserar hur avtal kan påverka förköpsförbehållens tillämpning. Thiel föreslår att ABL

borde innehålla en generell regel som tillåter aktieägare att avtala om att avstå från förköpsrätten, så länge det sker i enlighet med bolagsordningen. En sådan regel skulle kunna ge större flexibilitet och minska osäkerheten vid tillämpning av förbehåll.

4.4.5 En praktiskt orienterad lagstiftning

Flera advokater efterlyser en mer praktiskt orienterad lagstiftning. Byström och Moberg pekar på att nuvarande rättsregler ofta är anpassade för teoretiska ideal snarare än praktiska behov. Detta skapar onödiga hinder i samband med företagsöverlåtelser och andra transaktioner. Moberg betonar att lagstiftningen borde fokusera på att skapa rättssäkra och smidiga processer som speglar hur bolagsrätten faktiskt används i praktiken.

4.4.6 Offentliga aktieregister som en långsiktig lösning

Ett offentligt aktieregister, likt det norska systemet, nämns som en långsiktig lösning för att lösa många av de problem som idag uppstår med förköpsförbehåll och aktiebokens rättsverkan. Ett sådant register skulle innebära att styrelsen aktivt godkänner alla nya aktieägare, vilket skulle minska risken för tvister kring överlåtelser i strid med förköpsförbehåll. Moberg framhåller att detta skulle vara ett betydande steg mot att öka säkerheten och effektiviteten i bolagsrättsliga transaktioner.

4.5 Analys

4.5.1 Förför i praktiken

Intervjuerna visar en skillnad i hur förköpsförbehåll hanteras i praktiken beroende på storleken och typen av advokatbyrå samt deras klientkrets. Advokatbyråer som i större utsträckning jobbar med mindre bolag rapporterar att förköpsförbehåll ofta leder till juridiska komplikationer för deras klienter. Det tycks finnas en omedvetenhet hos denna grupp av klienter om vilka konsekvenser ett förköpsförbehåll i bolagsordningen kan få. Då över 140 000 aktiebolag i Sverige har förköpsförbehåll inskrivna, framstår detta som ett utbrett problem, särskilt med tanke på att valet endast kräver att man klickar i en ruta vid registreringen hos Bolagsverket. Denna enkelhet riskerar att dölja de potentiella praktiska och juridiska utmaningar som följer med förbehållet, vilket skapar behov av bättre utbildning och information riktad till mindre företag.

Hos större advokatbyråer framstår detta som ett mindre problem, men inte för att lagstiftningen är tydlig eller heltäckande. Snarare verkar branschen ha utvecklat en inofficiell praxis, där förköpsförbehåll ibland ignoreras eller där avtal skrivs utan säker bindande verkan. Detta är en metod för att minimera friktion i affärstransaktioner, men det kan knappast anses vara förenligt med

lagens syfte. Att branschen i praktiken behöver utveckla egna lösningar pekar på att det finns brister i lagstiftningen som behöver åtgärdas.

4.5.2 Behov av reform

De intervjuade advokaterna är, även om de inte av alla upplevs som ett problem i praktiken, eniga om att nuvarande lagstiftning kring förköpsförbehåll skapar osäkerhet. Den strikta ogiltighetsregeln i 4 kap. 26 § ABL lyfts fram som särskilt problematisk. Moberg och Byström menar att den kan leda till betydande osäkerhet för tredje man och försvaga förtroendet för aktieboken. Även Cardelius och Thiel beskriver de omfattande utmaningar som uppstår vid överlåtelser i flera led där förköpsförbehållet åsidosatts. Nuvarande rättsregler uppfattas som mer teoretiska än praktiska och tycks inte fullt ut anpassade till hur företag faktiskt agerar i affärlivet.

För mig framstår det som särskilt problematiskt att dessa regler skapar en gråzon där aktörer tvingas navigera i osäkerhet. Det underminerar syftet med lagstiftningen, som, förutom att skydda ägarkretsen i mindre bolag, borde vara att skapa förutsebarhet. En regel som systematiskt ignoreras riskerar att förlora sin legitimitet. Därför är det tydligt att det finns ett behov av reform som kan minska osäkerheten och bättre balansera de intressen som förköpsförbehåll är avsedda att skydda.

4.5.3 Realistiska lösningar

När det gäller möjliga reformer har advokaterna lyft flera förslag, men jag ser två som särskilt intressanta: att låta förköpsförbehåll falla under SAS-principen och att införa preskriptionsfrister. SAS-principen, där samtliga aktieägare genom enhälligt samtycke kan åsidosätta förköpsförbehållet, skulle skapa större flexibilitet och ge aktieägare möjlighet att själva anpassa sig till praktiska behov. För att detta ska kunna bli verklighet är det inte egentligen någon reform av förbehållsregeln, utan snarare att definierade och kodifiera SAS-principen och dennes omfattning. Detta förslag stöds av Moberg, som betonar att aktieägarnas autonomi är en viktig princip inom aktiebolagsrätten. För mig framstår detta som en lösning som både respekterar bolagsordningens roll och samtidigt ger utrymme för pragmatiska lösningar.

Preskriptionsfrister, som föreslås av Cardelius och Thiel, erbjuder ett annat sätt att skapa förutsebarhet. Genom att ge en tidsram, exempelvis två eller tre år, inom vilken överträdelser kan rättas till, skulle man kunna balansera rätts-säkerhet och affärsmässig smidighet. Detta skulle vara särskilt användbart i fall med överlåtelser i flera led, där det ofta är svårt att spåra tidigare ägare och rätta till tidigare misstag.

Att aktieboken spelar en avgörande roll lyfts fram av flera av advokaterna, vilket är en viktig insikt. En reform som tydliggör aktiebokens rättsverkan skulle inte bara stärka rättssäkerheten för tredje man utan även minska

osäkerheten kring förköpsförbehåll. Detta är en aspekt som jag anser bör inkluderas i diskussionen om möjliga förändringar.

Mer långtgående förslag, såsom ett offentligt aktieregister, kan ha sina fördelar, men framstår som svårare att implementera i det svenska rättssystemet. Med tanke på de praktiska problem som lyfts fram i intervjuerna framstår SAS-principen och preskriptionsfrister som mer realistiska och effektiva reformalternativ. De skulle kunna åtgärda de mest påtagliga bristerna i nuvarande lagstiftning utan att lägga en överdriven administrativ börda på företag eller rättssystemet.

Sammanfattningsvis visar intervjuerna på ett behov av förändring. Nuvarande lagstiftning är varken tillräckligt förutsebar eller anpassad till affärslivets verklighet. En reform som tillämpar SAS-principen eller inför preskriptionsfrister skulle kunna lösa många av de praktiska problem som advokaterna identifierat, samtidigt som den skapar större rättssäkerhet och förtroende för lagens funktion.

5 Avslutande reflektioner

5.1 Introduktion

Det avslutande kapitlet syftar till att besvara de frågeställningar som presenterades i uppsatsens inledning, med utgångspunkt i de analyser som genomförts och de insikter som framkommit genom intervjuer med praktiker. Reflektionerna tar också hänsyn till rättspolitisk utveckling och praktiska behov, samt inkluderar förslag till reform där relevant.

5.2 Kan ett i bolagsordningen reglerat förköpsförbehåll åsidosättas på avtalsrättslig grund?

Förköpsförbehåll utgör en central del av det regelverk som tillåter aktiebolag att skydda ägarkretsen och kontrollera vilka som får träda in som aktieägare. Dessa bestämmelser är, trots sin fakultativa karaktär, juridiskt bindande och utformade för att värna både aktieägarnas intressen och bolagets stabilitet. Frågan om förköpsförbehållet kan åsidosättas på avtalsrättslig grund är dock omdiskuterad, och rättsläget präglas av både osäkerhet inom doktrinen och avsaknad av tydliga svar i lagtext eller praxis.

Ett av de viktigaste argumenten för att tillåta avtalsrättsliga avsteg är den avtalsfrihet som ligger till grund för civilrätten. Avtalsfriheten innebär att parter i många situationer kan komma överens om att frångå vissa rättigheter och skyldigheter, så länge detta inte strider mot tvingande lagstiftning. Arvidsson argumenterar för att avtalsfriheten även bör omfatta förköpsförbehåll, särskilt när alla berörda parter är överens om att avstå från att tillämpa förköpsrätten. I en kommersiell kontext kan detta vara en rimlig lösning för att underlätta transaktioner och undvika onödiga konflikter.

Dock finns det flera hinder för ett sådant resonemang. Enligt Nerep, Adestam och Samuelsson är det avgörande att skilja mellan aktiebolagsrättsliga och obligationsrättsliga normer. Förköpsförbehåll regleras i bolagsordningen, vilken enligt aktiebolagslagen har en bindande effekt inte bara för aktieägarna, utan även för tredje man. Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen innebär att avtal mellan aktieägare inte kan påverka bolagsrättsliga regler eller bestämmelser som stadgas i bolagsordningen. Detta innebär att även om aktieägarna internt är överens om att inte tillämpa förköpsförbehållet, har en överlåtelse i strid med förbehållet ingen rättslig verkan i förhållande till bolaget.

Frågan om avtalsrättens roll blir därmed komplex. Det är tydligt att bolagsordningen har en starkare juridisk ställning än avtal mellan aktieägare, vilket

gör det svårt att hävda att ett avtal kan åsidosätta förköpsförbehållet. Samtidigt framstår detta som problematiskt i praktiken. I intervjuerna framkom att advokater ofta ser till avtalslösningar för att hantera situationer där förköpsförbehåll inte följs. Dessa avtal reglerar konsekvenserna mellan parterna, men påverkar inte den rättsliga giltigheten av överlåtelsen i sig. Denna dubbelhet, där avtalen fungerar som en praktisk men inte juridisk lösning, understryker behovet av en rättslig reform.

Den absoluta ogiltighetssanktionen i 4 kap. 26 § ABL är utformad för att upprätthålla förköpsförbehållets funktion och förhindra att det kringgås. Ogiltighet inträder oavsett parternas goda tro och det går inte att utläsa av lagtext eller förarbete att ogiltighet kan undvikas ens med samtycke, vilket innebär att inte ens ett enhälligt avstående från förköpsrätten mellan de förköpsberättigade kan ge en överlåtelse rättsverkan i förhållande till bolaget. Detta illustrerar lagstiftarens intention att ge förköpsförbehållet en tvingande karaktär, vilket ytterligare försvårar en avtalsrättslig lösning.

Trots dessa hinder finns det skäl att ifrågasätta den absoluta tvingande karaktären hos förköpsförbehållet. För det första skapar den nuvarande ordningen betydande osäkerhet, vilket framgår av både doktrinen och praktiken. För det andra kan det argumenteras att en viss flexibilitet är nödvändig för att förköpsförbehållet ska vara anpassat till moderna affärsförhållanden. Ett reformförslag kan därför vara att tillåta avtalsrättsliga avvikelser från förköpsförbehållet under vissa villkor, exempelvis när alla berörda parter är överens och när avvikelsen inte påverkar bolagets eller tredje mans rättigheter. Sådana avvikelser skulle kunna förenas med krav på skriftlighet och tydlig dokumentation för att säkerställa rättssäkerhet.

Slutsatsen är att förköpsförbehåll enligt nuvarande rätt inte med säkerhet kan åsidosättas på avtalsrättslig grund med aktiebolagsrättslig verkan. Detta rättsläge är förenat med betydande praktiska och rättsliga problem, vilket motiverar en översyn av lagstiftningen. En reglering som möjliggör vissa avtalsrättsliga avvikelser utan att underminera bolagsordningens bindande karaktär skulle kunna skapa en bättre balans mellan rättssäkerhet och affärsmässig flexibilitet.

5.3 Vid en överlåtelse av aktier i strid med ett förköpsförbehåll, kan rätten till aktierna överföras/efterges avtalsrättslig med bindande aktiebolagsrättslig verkan?

Enligt gällande rätt kan en överlåtelse som strider mot förköpsförbehållet inte anses giltig i förhållande till bolaget, oavsett om parterna själva är överens om att åsidosätta förbehållet. Separationsprincipen innebär att bolagsrätten

och avtalsrätten är två parallella system som inte direkt påverkar varandra. En överlåtelse som strider mot ett förköpsförbehåll är enligt gällande rätt ogiltig, oavsett om parterna själva är överens om att åsidosätta förbehållet. Detta skapar en rigid struktur där bolagsordningen alltid har företräde, även när en avtalsrättslig lösning skulle vara mer ändamålsenlig och rimlig.

Frågan om SAS-principens omfattning och dess möjliga tillämpning på förköpsförbehåll adderar ytterligare komplexitet till rättsläget. SAS-principen, som innebär att samtliga aktieägare enhälligt kan avstå från sina rättigheter i vissa situationer, är en grundläggande men till stora delar okodifierad aktiebolagsrättslig princip. Dess omfattning och gränser är föremål för olika tolkningar i doktrinen. Jag argumenterar för att eftersom förköpsförbehållet är en opt in-regel, som införs genom aktieägarnas aktiva val i bolagsordningen, har den en särställning jämfört med vad som brukar betraktas som "vanliga" fakultativa regler. Till skillnad från de regler där lagstiftaren uttryckligen anger att de kan åsidosättas med enhälligt samtycke, som i 7 kap. 26 § ABL, är det inte klart om förköpsförbehållet omfattas av SAS-principen. För att avgöra detta måste man, enligt Almlöf, analysera syftet bakom regeln. Jag anser att denna teleologiska metod inte ger något tydligt svar på frågan.

Även om det kan argumenteras, som Arvidsson gör, att förköpsförbehållet primärt berör nuvarande aktieägare och därför borde kunna åsidosättas med deras enhälliga samtycke, är det enligt min mening osäkert om detta var lagstiftarens avsikt. Denna osäkerhet förstärks av att SAS-principen inte är kodifierad och av de skilda uppfattningarna i doktrinen om dess omfattning. För att minska denna osäkerhet och skapa klarhet vore det önskvärt att lagstiftaren kodifierar och tydliggör principens tillämpningsområde, särskilt i relation till överlåtelsebegränsningar som förköpsförbehåll.

I praktiken skapar detta rättsläge en betydande diskrepans mellan teori och verklighet. Som framkommit i intervjuerna tenderar praktiker att hantera förköpsförbehåll genom att förlita sig på avtalsrättsliga mekanismer, trots att dessa inte erkänns aktiebolagsrättsligt. Detta pragmatiska tillvägagångssätt är en konsekvens av att rättsläget är för strikt och att det saknas tydliga regler för hur konflikter mellan avtalsrätt och bolagsordningens bindande regler ska lösas.

Ett förslag för att hantera denna konflikt är att lagstiftaren skapar utrymme för avtalsrättsliga lösningar som, under vissa förutsättningar, kan ha aktiebolagsrättslig verkan. Ett exempel på detta är att tillåta ett enhälligt avstående från förköpsrätten genom avtal, vilket skulle ge parterna större flexibilitet samtidigt som det inte underminerar bolagsordningens funktion. Detta skulle minska spänningarna mellan aktiebolagsrätten och avtalsrätten och skapa en mer praktiskt fungerande rättsordning.

5.4 Vilka blir konsekvenserna när aktier i strid med ett överlåtelseförbehåll överläts i flera led och finns det i dessa fall en möjlighet att undvika ogiltighet, eller ska samtliga överlåtelser ogiltigförklaras?

När aktier överläts i strid med ett förköpsförbehåll och dessa överlåtelser fortsätter i flera led, skapas en komplex juridisk kedja där varje överlåtelse potentiellt kan ogiltigförklaras. Detta innebär inte bara omfattande rättsliga och ekonomiska problem för de direkt inblandade parterna utan också för tredje man som agerat i god tro utifrån aktiebokens innehåll. Denna situation underminerar aktiebokens funktion som en tillförlitlig grund för affärstransaktioner.

Konsekvenserna av att strikt tillämpa ogiltighetssanktionen kan bli oproportionerligt långtgående. Om "fel" ägare varit inskriven i aktieboken under flera år väcks svåra frågor om rätt till avkastning, ränta och kompensation. En sådan osäkerhet riskerar att urholka förtroendet för aktiebokens integritet och försämra förutsättningarna för handel med aktier i svenska kupongbolag. Som framhållits i analysen är det mer skyddsvärt att bevara aktiebokens integritet än att till varje pris upprätthålla förköpsförbehållets formalia.

En reform som stärker eller förtydligar aktiebokens roll som slutgiltigt bevis på äganderätt skulle lösa många av dessa problem. Genom att exempelvis införa en preskriptionstid för att begränsa möjligheterna att åberopa ogiltighet vid äldre transaktioner, kan rättssäkerheten för tredje man säkerställas. Detta skulle också minska de ekonomiska riskerna för alla inblandade och skapa en mer förutsägbar rättsordning.

5.5 Finns det ett behov av att i lag reglera rättsverkningarna av att aktier i flera led överläts i strid med ett förköpsförbehåll?

Intervjuerna med praktiker visar att nuvarande lagstiftning är otillräcklig för att hantera de rättsverkningar som uppstår när aktier i flera led överläts i strid med ett förköpsförbehåll. Detta skapar osäkerhet och leder till att aktörer tvingas skapa egna lösningar, ofta med hjälp av informella avtal och sedvänja.

Ett förtydligande i lagstiftningen är nödvändigt för att hantera dessa situationer. Lagstiftaren bör överväga att tydligare definiera aktiebokens roll som bevis för äganderätt, särskilt i fall där flera överlåtelser skett. Detta skulle inte bara stärka rättssäkerheten utan också minska osäkerheten för både bolagsorgan och tredje man. Dessutom bör regler som möjliggör

efterhandsgodkännande av transaktioner införas, vilket skulle minska behovet av att ogiltigförklara äldre överlåtelser.

5.6 Finns det ett behov av att reglera förhållandet mellan aktiebolagsrätten och avtalsrätten vad gäller förbehållen i bolagsordningen enligt ABL?

Det framstår som tydligt att förhållandet mellan aktiebolagsrätten och avtalsrätten vad gäller förköpsförbehåll behöver förtydligas. Den nuvarande avsaknaden av klara gränsdragningar skapar osäkerhet, vilket underminerar rätts säkerheten och ökar kostnaderna för parterna.

Lagstiftaren bör överväga att antingen förtydliga bolagsordningens tvingande karaktär eller uttryckligen tillåta vissa avtalsrättsliga avvikelser. Det senare skulle kräva att lagstiftningen ställer upp tydliga formkrav för att säkerställa att sådana avvikelser inte missbrukas. En sådan reform skulle kunna skapa en mer flexibel och praktiskt fungerande ordning utan att undergräva bolagsrättens stabilitet.

5.7 Slutsats

Sammanfattningsvis visar detta arbete att den nuvarande regleringen av förköpsförbehåll är otillräcklig för att hantera de praktiska och rättsliga utmaningar som uppstår i moderna affärssammanhang. Det finns ett behov av reform, både för att förtydliga lagstiftningen och för att skapa en bättre balans mellan aktiebolagsrättens stabilitet och avtalsrättens flexibilitet. En stärkt roll för aktieboken, en mer pragmatisk inställning till avtalsrättsliga lösningar och tydligare reglering av rättsverkningarna vid överlåtelser i strid med förköpsförbehåll är avgörande steg mot en mer rättssäker och ändamålsenlig aktiebolagsrätt.

Källförteckning

Litteratur

Almlöf, Hanna. *Bolagsorganens reglering och dess ändamålsenlighet: en aktiebolagsrättslig studie om ägarledda bolag*, avhandling, Jure, Stockholm (2014). Citeras: Almlöf, *Bolagsorganens reglering och dess ändamålsenlighet* (2014).

Andersson, Sten, Johansson, Svante & Skog, Rolf. *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 4 kap. 26 §, Norstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO). Citeras: Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 4 kap. 26 §, Norstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO).

Andersson, Sten, Johansson, Svante & Skog, Rolf. *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 1 §, Norstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO). Citeras: Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 1 §, Norstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO).

Andersson, Sten, Johansson, Svante & Skog, Rolf. *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 3 §, Norstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO). Citeras: Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 3 §, Norstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO).

Andersson, Sten, Johansson, Svante & Skog, Rolf. *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 9 §, Norstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO). Citeras: Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 9 §, Norstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO).

Andersson, Sten, Johansson, Svante & Skog, Rolf. *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 10 §, Norstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO). Citeras: Andersson, Johansson & Skog, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 5 kap. 10 §, Norstedts Juridik 2024-06-03 (JUNO).

Redaktör Andersson, Jan. Kapitelförfattare Nerep, Erik. *Vänbok till Anders Lagerstedt: studier i associationsrätt och förmögenhetsrätt*, Jure förlag, Stockholm (2020). Citeras: Nerep, *Vänbok till Anders Lagerstedt* (2020).

Arvidsson, Niklas. *Aktieägaravtal: särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*, avhandling, Thomson Reuters Professional, Stockholm (2010). Citeras: Arvidsson, *Aktieägaravtal* (2010).

Bergström, Clas & Samuelsson, Per. *Aktiebolagets grundproblem*, 4:e upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm (2012). Citeras: Bergström & Samuelsson, *Aktiebolagets grundproblem* (2012).

Dotevall, Rolf. *Aktiebolagsrätt – fördjupning och komparativ belysning*, 1:a upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm (2015). Citeras: Dotevall, *Aktiebolagsrätt – fördjupning och komparativ belysning* (2015).

Dotevall, Rolf. *Bolagsledningens skadeståndsansvar*, 3:e upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm (2017). Citeras: Dotevall, *Bolagsledningens skadeståndsansvar* (2017).

Eklund, Karin & Stattin, Daniel. *Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt*, 3:e upplagan, Justus förlag, Uppsala (2021). Citeras: Eklund & Stattin, *Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt* (2021).

Ingvarsson, Torbjörn. *Ogiltighet och rättsföljd*, 1:a upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm (2012). Citeras: Ingvarsson, *Ogiltighet och rättsföljd* (2012).

Kulin-Olsson, Karin. *Juridikens fundament med grundläggande juridisk metodlära*, 6:e upplagan, Jure Bokhandel, Stockholm (2011). Citeras: Kulin-Olsson, *Juridikens fundament med grundläggande juridisk metodlära* (2011).

Lehrberg, Bert. *Aktiebolagsrätt*, 1:a upplagan, Iusté, Uppsala (2016). Citeras: Lehrberg, *Aktiebolagsrätt* (2016).

Nerep, Erik, Adestam, Johan, & Samuelsson, Per. *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 4 kap. 26 §, avsnitt 3.1 *Förtida avstående av rätt enligt begränsningsförbehåll i bolagsordningen*, Lexino 2019-07-01 (JUNO). Citeras: Nerep, Adestam & Samuelsson, *Kommentar till Aktiebolagslag* (2005:551) 4 kap. 26 §, avsnitt 3.1 *Förtida avstående av rätt enligt begränsningsförbehåll i bolagsordningen*, Lexino 2019-07-01 (JUNO).

Redaktörer Nääv, Maria & Zamboni, Mauro. Kapitelförfattare Kleineman, Jan. *Juridisk Metodlära*, 2:e upplagan, Jure Bokhandel, Lund (2018). Citeras: Kleineman, *Juridisk metodlära* (2018).

Ramberg, Christina under medverkan av Ramberg, Richard. *Aktieägaravtal i praktiken*, 1:a upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm (2011). Citeras: Ramberg, *Aktieägaravtal i praktiken* (2011).

Sandgren, Claes. *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, 5:e upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm (2021). Citeras: Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare* (2021).

Sandström, Torsten. *Svensk aktiebolagsrätt*, 8:e upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm (2023). Citeras: Sandström, *Svensk aktiebolagsrätt* (2023).

Sjöman, Erik. *Hembud, förköp och samtycke: en kommentar till 4 kap. 7-36 §§ aktiebolagslagen*, 4:e upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm (2017). Citeras: Sjöman, *Hembud, förköp och samtycke* (2017).

Skog, Rolf. *Rodhes aktiebolagsrätt*, 27:e upplagan, Norstedts juridik, Stockholm (2023). Citeras: Skog, *Rodhes Aktiebolagsrätt* (2023).

Periodiskt tryck

Almlöf, Hanna. *När dispositiva lagregler blir tvingande*, Svensk Juristtidning 2017 s. 9 ff. Citeras: Almlöf, *När dispositiva lagregler blir tvingande* (2017).

Arvidsson, Niklas. *Aktieägaravtalet och dess rättsverkningar*, Ny juridik 4:10 s. 42 ff. Citeras: Arvidsson, *Aktieägaravtalet och dess rättsverkningar* (2010).

Arvidsson, Niklas. *Associationsrättsligt samtycke och skadestånd*, Svensk Juristtidning 2014 s. 653 ff. Citeras: Arvidsson, *Associationsrättsligt samtycke och skadestånd* (2014).

Arvidsson, Niklas. *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, Juridisk tidskrift nummer 1 2011/12. Citeras: Arvidsson, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen* (2011).

Sjöman, Erik. *Bolagsordningen som verktyg vid reglering av aktiebolagsrättsliga förhållanden*, Nr 6 2017, Advokaten. Citeras: Sjöman, *Bolagsordningen som verktyg vid reglering av aktiebolagsrättsliga förhållanden* (2017).

Stattin, Daniel. *Om aktieägaravtal*, Juridisk tidskrift nummer 1 2004/05. Citeras: Stattin, *Om aktieägaravtal* (2004).

Offentligt tryck

Prop. 1995/96:10 del II. Citeras: Prop. 1995/96:10.

Prop. 2004/05:85. Citeras: Prop. 2004/05:85.

Rättsfall

NJA 1951 s. 1

NJA 2001 s. 177

NJA 2011 s. 429

Intervjuer

Intervju med Anders Moberg från Cirio Advokatbyrå, vid deras kontor den 15 oktober 2024, Stockholm.

Intervju med Gustaf Cardelius och Daniel Thiel från Advokatfirman Carthiel, vid deras kontor den 22 oktober 2024, Stockholm.

Intervju med Jan Byström från Advokatfirman Lindahl, vid deras kontor den 8 november 2024, Stockholm.

Övrigt

Uppgifter om förbehåll i bolagsordning hos svenska aktiebolag hämtade den 23 oktober 2024 från Bolagsverket.